

Listy

Ročník 20
Cena 30 Kč / 1,20 €

12
2013

SLOVÁKOV A ČECHOV, ktorí chcú o sebe vedieť viac

• Milan Vetrák - Zlyhanie Lajčáka v krajanskej agende • Jozef Beňovský - Božena Němcová a Slovensko • Jarmila Wankeová - Nemecké divadlo v Prahe • Vlado Štancel - Báječná vánoční pohádka o kominické svini • František Kajňák - Zlaté jubileum • Mirjana Šišoláková - Opera Dorian Gray • Igor Válek - Prechádzky Slovenskom • Ľuboslav Moza - Pozerať dopredu sa oplatí • Zuzana Štancelová - Peter Lacko • Príloha Oriechok •

X. pražská konference slovenských stredoškôlakov

v Českej republike a ich hostí
v dňoch 4. - 6. decembra 2013

Úrad pre Slovákov
žijúcich v zahraničí

Slovenská osobnosť. Ako som ju poznal/a
pod záštitou veľvyslanca Slovenskej republiky J. E. Petra Weissa

Program

Streda 4.12.2013 Dům národnostních menšin, Vocelova 602/3, Praha 2
17.00 Spoločenská sála: Stretnutie so spisovateľom Igorom Válekom s jeho povestami o slovenských riekach a najveselšími rozprávkami Pavla Dobšinského
18.00 Uvítanie slovenských a českých účastníkov
Úvodné slovo Helena Nosková, Jozef Beňovský, Alica Virdzeková

Štvrtok 5.12.2013 Spoločenská sála Dům národnostních menšin
9.00 Prezentácia
9.30 I. blok hostí
Predsedajúci PhDr. Alica Virdzeková
Gymnázium J. Lettricha v Martine, Eduard Lazork: Ján Jessenius
Gymnázium a Obchodná akadémia Ružomberok, Emília Senková: Jankove potulky svetom
Gymnázium V. P. Tótha Martin, Jakub Dzimko: Slováci vo svete
Diskusia k referátom

Gymnázium Varšavská cesta Žilina, SR
Predsedajúci: PhDr. Helena Nosková, CSc.
Malvína M. Melkovičová, Paulína Halušková: Človek v hodnote milión ríšskych mariek
Veronika Grešková: Eubomír Feldek, ako ho vidím ja
Anna Holešová, Michal Viskup: Neobyčajný obyčajný človek
Gabriela Mičurová, Vladimír Pavelčík: Vojnová odysea mladého Žilincana
Diskusia k predneseným referátom hostí
11.00 - 11.20 Prestávka s občerstvením.

11.20 - 12.10 II. blok Gymnázium Bruntál
Predsedajúci : PhDr. Lubica Mezerová
Veronika Kuchařová, Zuzana Ševčíková, Iva Vaňková: Išli sme za láskou
Gymnázium a obchodní akademie Chodov

Karolina Malá : Opravdu se tolik lišíme?
Tomáš Vašek: Postoj dnešní mládeže ke Slovenské republice
Gymnázium Na Vítězném pláni, Praha 4
Jakub Vinarický: Minulost hovorí. Vyvraždenie rodiny u Sklených Teplíc
12.20 - 12.20 Diskusia
12.30 - 13.00
14.30 Prechádzka po Slavíne s výkladom Mgr. Olgy Mandovej a PhDr. Lubice Mezerovej
Uctenie pamiatky Cypriána Majerníka, Boženy Němcovej, Adolfa Heyduka, Karla Čapka a Milady Horákovéj.

17.00 Spoločenská sála Domu národnostných menšín: Božena Němcová a Slovensko. Derniéra výstavy s prednáškou PhDr. Jozefa Beňovského, riaditeľa Literárneho múzea SNK v Martine

6.12.2013 Spoločenská sála DNM
9.30 - 9.45 Otvorenie druhého dňa konferencie
9.45 Výhlásenie víťazov X. pražskej medzinárodnej konferencie slovenských stredoškôlakov a udelenie cien
10.30 - 13.00 Prechádzka po stavebných pamiatkach a pamiatkach česko-slovenskej vzájomnosti Prahy s výkladom PhDr. Lubice Mezerovej
13.00 - 14.00 obed
Odpoľudnia voľný program podľa záujmu študentov
18.00. DNM, Spoločenská sála: Mikuláš, čerti, anjeli v podaní študentov a profesorov GVP pre slovenských a českých hostí.

X. pražská konferencia slovenských stredoškôlakov a kultúrny program sa koná vďaka finančnej podpore Úradu pre zahraničných Slovákov MZV SR a podpore Úradu vlády ČR, ktorú udelili projektu DOMUS SM v ČR X. pražská medzinárodná konferencia slovenských stredoškôlakov a ich hostí.

Prekvápenie
klubový večer v DNM

srdečne vás pozývame na večer populárnej slovenskej piesne
spevka Veronika Šotová a ďalší,
klavírny sprievod Viktor Macák
8.12.2013 v 19:00
v sále Domu národnostných menšín, Vocelova 3, Praha 2

Slovo redaktora

Milí čitatelia,

rok sme sa stretávali na stránkach časopisu. Zrejme nie vždy sme naplnili všetky vaše očakávania, i keď naša snaha bola úprimná. Ale ani snaha vždy nestačí, aby vyšla v ústrety mnohým. Ostávame vašimi dlžníkmi. Hoci ohlasy sú priaznivé, možno nie každý vždy súhlasí s tým, čo sa dočíta. Dávame ale priestor viacerým názorom a dodržiavame slobodu tlače. K problémom by sme sa nevyjadrovali, keby nevznikli a nerozčeriť pokojnú hladinu súžitia slovenskej i českej pospolitosti na oboch stranách hraníc. Stokrát opakovaná lož sa stáva pravdou, hovorí staré porekadlo. Preto je potrebná i žiadaná pluralita názorov. Keďže iste nie každého náš výber aktualít uspokojí, radi prijímame nové námety, ktoré sa pousilujeme spracovať. Uverejníme aj všetky ohlasy na publikované články, či kladné, alebo kritické. Veď ľudia by si mali vymieňať názory, rešpektovať odlišnosti, zamýšľať sa nad problémami a hľadať východiská.

Veríme, že budeme mať možnosť stretávať sa s vami na stránkach Listov Slovákov a Čechov... aj v roku 2014.

Za všetkých tohoročných autorov vám želáme príjemné, sviatočné a radosné prežitie Vianoc.

Do nového roka 2014 prajeme veľa zdravia, šťastia, úspechov, spokojnosti a naplnenie mnohých vašich želaní.

Vaša redakcia

OBSAH

Zlyhanie Lajčáka v krajanskej agende a koniec jedného úradu	2
<i>Milan Vetrák</i>	
Božena Němcová a Slovensko	4
<i>Jozef Beňovský</i>	
Nemecké divadlo v Prahe už po 18. raz	6
<i>Jarmila Wankeová</i>	
Báječná vánoční pohádka o kominické svini	7
<i>Vlado Štancel</i>	
Zlaté jubileum televízneho festivalu Zlatá Praha	8
<i>František Kajňák</i>	
Opera Dorian Gray	12
<i>Mirjana Šišoláková</i>	
Slovenský svet kníh	14
<i>Jarmila Wankeová</i>	
Prechádzky Slovenskom 6	16
<i>Igor Válek</i>	
Z Irkutska do Vladivostoku	18
<i>Zuzana Zahradková</i>	
Ad fontes	20
<i>Irena Ďuríková</i>	
Pozerať dopredu sa oplatí	22
<i>Luboslav Moza</i>	
Peter Lacko, architekt ticha	24
<i>Zuzana Štancelová</i>	
Príloha Oriechok	

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva: Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR v spolupráci s Klubom slovenskej kultúry a Slovensko-českou spoločnosťou • Sídlo redakcie: Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2 • Šéfredaktor Mgr. Vlado Štancel, tel.: 602 928 876; výkonná zástupkyňa šéfredaktora: PhDr. Helena Nosková, CSc., tel.: 603 824 370; zodpovedný redaktor Jan Eisenmann, tel.: 723 471 370; Mgr. Zuzana Štancelová, tel.: 607 237 093; PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 608 766 658 • Redakčný kruh: Miroslav Brocko, Mgr. Martin Guzi, PhDr. Jozef Leikert, PhD, PhDr. Slavomír Michálek, DrSc.; e-mail: eisenmann.j@seznam.cz, anazuz.s@volny.cz, vlado.stancel@volny.cz, noskova@usd.cas.cz • Rozširuje DOMUS SM v ČR, Slovensko-česká spoločnosť, Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s.p. • Internetovú verziu nájdete: www.klubsk.net • LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR • Grafická úprava: Gnóm – Eisenmann Media, s.r.o. • Tlač: Grafotechna Plus, s.r.o., do tlače odovzdané 10. 12. 2013 • Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR: MK ČR E 6584 • ISSN 1213 – 0249 • Cena jedného výtlačku je 30 Kč / 1,20 Euro • Ročné predplatné 120 Kč prijíma Dokumentačné a múzejné stredisko slovenskej menšiny v ČR a KSK na adrese redakcie a čísla účtu 43-4323110237/100 • Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú • Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papierovej verzii podlieha schváleniu vedenia DOMUS v ČR, SČS a KSK • Obálka: Musica Bohemica - adventný koncert v rodinnom centre Jablíčkov. Foto Irena Ďuríková

Zlyhanie Lajčáka v krajaanskej agende a koniec jedného úradu

V priebehu septembra tohto roka vyjadrilo viac ako 43 reprezentatívnych krajaanských organizácií a spolkov z celého sveta závažné výhrady voči terajšej politike podpredsedu vlády a ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí SR Miroslava Lajčáka a jeho nominanta na poste predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) Igora Furdíka v krajaanskej agende. Išlo o doteraz najmasívnejšie protesty slovenského zahraničia proti zástupcom vlády pre krajaanskú oblasť od vzniku ÚSZZ v roku 2006 a mnoho ľudí sa pýta, čo stojí v pozadí tejto nespokojnosti.

Vyhrotená situácia vo vzťahoch s krajanmi

M. Lajčákovi sa v poslednom čase nedarí. Skúsený diplomat si po vymenovaní do svojej terajšej funkcie v roku 2012 pribral k zahraničnej a európskej politike do svojej agendy aj oblasť ľudských práv a krajanov. Oblasť, v ktorých sa človek nezvykne prechádzať po červenom koberci, a musí ísť, ako sa povie, medzi ľuďmi a často do tvrdých názorových súbojov, ktoré s diplomatickými vyjadreniami nemajú nič spoločné. Najmä v prostredí krajanov žijúcich na západ od Slovenska nestačí „vedieť plávať“, ako to svojho času tvrdila bývalá Lajčáková štatna tajomníčka Olga Algayerová (<http://algayerova.blog.sme.sk/c/291238/Slovenski-krajan-od-macochy.html>), ale treba krajaanskú problematiku aj odborne poznať a vedieť prijímať nepopulárne opatrenia, ak je to nevyhnutné. Zároveň, po viac ako 20 rokoch od nežnej revolúcie, nie je najšťastnejšie vybrať si za svoju predĺženú ruku v krajaanskej agende tzv. moskviča, a to ešte aj bez otvoreného výberového konania, čím M. Lajčák stratil sympatie časti krajanov hneď od začiatku.

Po masívnych protestoch verejnosti proti novej koncepcii vypracovanej M. Lajčákom v oblasti ľudských práv bola táto koncepcia na istý čas stiahnutá s tým, že sa poskytne priestor na verejnú diskusiu k nej. Protesty 43 krajaanských organizácií a spolkov voči Výročnej správe ÚSZZ 2013 už taký úspech nemali, aj keď sa M. Lajčák v tichosti snaží niektoré pochybenia uvedené vo výhradách krajanov postupne naprávať a ešte bude mať čo vysvetľovať, keďže Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre kultúru a médiá jednohlasne odsúdil vykonanie parlamentného prieskumu na ÚSZZ s cieľom prešetriť pochybenia tohto štátneho úradu počas vedenia I. Furdíka. Obidva prípady vyjadrenia nespokojnosti s činnosťou M. Lajčáka zo strany tých, o ktorých sa má starať, však ukázali jeho pravú tvár a skutočnosť, že sa žiaľ nedokáže dobre vyrovnávať s vecnou kritikou.

Namiesto toho, aby M. Lajčák argumentoval vecne a odpovedal na výhrady, s ktorými sa stotožnili viacerí poslanci Národnej rady Slovenskej republiky žiadajúci dokonca odvolanie terajšieho predsedu ÚSZZ I. Furdíka (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/297255-matovicovi-slovensky-dom-v-prahe-vraj-tunelovali/>), označil kritikov jeho ľudsko-právnej koncepcie za „bigotných a fundamentalistov“ (<http://www.lifenews.sk/content/p%C3%A1n-laj%C4%8D%C3%A1k-za%C5%BEalujete-ma-pros%C3%ADm>) a kritikov Výročnej správy ÚSZZ 2013 za „frustrovaných úradníkov a nespokojencov“ (http://mmserv2.nrsr.sk/NRSRInternet/Vystupenie/112594/Lajcak_Miroslav.html). Takéto osobné urážky a osočovanie zo strany podpredsedu vlády a diplomata krajanov šokovali, pretože im pripomenuli metódy z čias, keď M. Lajčák študoval v Moskve, a v prevažnej miere bola takáto reakcia označená slovenským zahraničím za neakceptovateľnú (často dokonca za primitívnu).

Dôvody zlyhania

Súčasnému vyhrotenému stavu sa pritom dalo predísť, ak by M. Lajčák a terajšie vedenie ÚSZZ pristupovali k veciam citlivo a ak by dodržiavali ustanovenia platného krajaanskeho zákona, ktorý je postavený aj na princípe rovného (nie rovnakého) prístupu k jednotlivým krajaanským komunitám. Za dôvody, ktoré viedli k zlyhaniu M. Lajčáka v krajaanskej agende, možno považovať prístup jeho nominanta na čele ÚSZZ, jednostranné preferovanie v súčasnosti už čoraz bezvýznamnejšieho Svetového združenia Slovákov v zahraničí (SZSZ) a degradáciu ÚSZZ na servisné pracovisko Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR (MZVaEÚ SR). Taktickou chybou bolo tiež dosadenie bývalej predsedníčky ÚSZZ Vilmy Prívarovej do vedenia ÚSZZ v akejkoľvek podobe (aktuálne riaditeľka kancelárie predsedu ÚSZZ), pretože táto osoba nebola dokonca veľmi obľúbená ani medzi krajanmi na Dolnej zemi, t.j. v oblasti, ktorú M. Lajčák v krajaanskej agende preferuje.

Prístup vedenia ÚSZZ ku krajaanským komunitám

Jedným z dôvodov, pre ktorý M. Lajčák odvolal bývalé vedenie ÚSZZ z funkcie, bola skutočnosť, že toto vedenie podľa jeho vyjadrení favorizovalo jedných krajanov pred inými. Bývalé vedenie však nikoho nefavorizovalo, ale rozdeľovalo krajanov na tých, ktorí boli poctiví a slušní a vedeli riadne vyúčtovať dotácie, na ktoré sa im skladajú všetci slovenskí daňoví poplatníci, a na zlomok ostatných, ktorí tieto dotácie vyúčtovať nemali záujem, keďže im to predsedníčka ÚSZZ v rokoch 2006-2010 tolerovala. Bývalé vedenie ÚSZZ však v tejto otázke nekonalo svojvoľne, ale s prihliadnutím na závery finančných kontrol Úradu vlády Slovenskej republiky (napr. č. 5/2011) a v duchu línie vtedajšej vlády. O tom možno M. Lajčák ani nevedel, keďže sa s bývalým vedením odmietol stretnúť (<http://www.oslovma.hu/index.php/sk/monitoring/169-monitoring3-monitoring3/764-zo-slovenskej-tlace-maj-ii-2012>).

Na druhej strane, práve u terajšieho vedenia ÚSZZ možno pozorovať favorizovanie jedných krajanov pred druhými, čomu výrazne napomáhajú aj verejné vyjadrenia I. Furdíka. Vyjadrenia typu „tak ste nemali emigrovať“ alebo „budeme sa prioritne zaoberať krajanmi na Dolnej zemi, nech si hovorí, kto chce, čo chce“ adresované krajanom v západnej Európe a v zámorí boli časovanou bombou, ktorá vybuchla práve v podobe výhrad 43 krajaanských organizácií a spolkov. Nerovnováha vo výške udelených dotácií v prospech krajanov v Srbsku sama osebe nie je negatívna, pokiaľ sa dokáže rozumne vysvetliť a nie je dlhodobá. Vyvažovanie poskytnutej podpory je však jedným z cieľov krajaanskeho zákona.

Ak má terajšie vedenie ÚSZZ záujem o favorizovanie krajanov z Dolnej zeme, potom treba zmeniť zákon, resp. prijať dva osobitné zákony, ako tomu je v niektorých balkánskych štátoch (napr. v Srbsku), kde je osobitná právna úprava krajanov v postavení národnostných menšín a osobitná právna úprava krajanov žijúcich v diaspóre bez tohto postavenia. Terajší nevyvážený prístup ÚSZZ vo vzťahu ku krajaanským komunitám veľmi výrazne napomohol protestom krajaanskeho sveta voči M. Lajčákovi a ukazuje sa byť strategickým zlyhaním jeho politiky v krajaanskej agende.

Jednostranná preferencia SZSZ pri realizácii krajaanskej politiky

Svetové združenie Slovákov v zahraničí (SZSZ) bolo v roku 2002 založené ako voľné pokračovanie Svetového kongresu Slovákov, kto-

rého bývalý generálny tajomník Dušan Tóth je v súčasnosti členom vedenia Únie Slovákov v zahraničí (<http://www.usvz.de/html/impressum.html>). Vo svojich začiatkoch možno skutočne združovalo okolo 100 krajanských organizácií a spolkov, tento údaj však už dávno neplatí, hoci si ho SZSZ uvádzalo na svojej webovej stránke ešte aj v čase prerokovania Výročnej správy ÚSZZ 2013 v slovenskom parlamente.

Predstava M. Lajčáka o upokojení situácie uzavretím obchodu so SZSZ v podobe udelenia dotácie na Slovenský dom v Prahe (http://mmserv2.nrsr.sk/NRSRInternet/Vystupenie/112589/Hrasko_Igor.html), a to aj za cenu porušenia dotačných pravidiel zo strany ÚSZZ, výmenou za servilnosť tohto občianskeho združenia voči jeho politike v krajanskej agende sa dá charakterizovať skôr ako nepoznanie krajanského sveta. Táto taktika by mala nádej na úspech možno v roku 2002, ale nie v roku 2012-2013, v čase zmenenej krajanskej mapy, čo M. Lajčák doteraz ignoroval.

Terajší predseda SZSZ je navyše kontroverznou osobou, ktorá priamo alebo nepriamo kontroluje v Českej republike takmer dve desiatky krajanských spolkov. Len z rozpočtu ÚSZZ sa mu podarilo v rokoch 2006-2010 vydolovať na všetky ním kontrolované subjekty viac ako 400 000 eur. Ak teda M. Lajčák kritizuje svojich terajších oponentov z radov krajanských organizácií a vytýka im, že niektorí majú aj dva spolky, potom asi netuší, aké je pozadie viacerých členov vedenia SZSZ.

Pôsobenie terajšieho predsedu SZSZ ako člena Revíznej a zmierovacej komisie SZSZ v rokoch 2002-2006 by sa dalo zjednodušene charakterizovať ako kritika vtedajšieho vedenia SZSZ a rozoštvávanie jeho jednotlivých členov, teda presne to, čo dnes M. Lajčák vytýka niektorým predstaviteľom Únie Slovákov v zahraničí (ÚSZZ). Keď sa v roku 2006 stal V. Skalský predsedom SZSZ rozdielom 1 hlasu voči svojmu oponentovi, krajanský svet bol definitívne rozdelený. Ak sa M. Lajčák pozastavuje nad tým, kde sa zrazu zobralo 43 organizácií a spolkov, neuvedomuje si, že je to zásluha jeho partnera a predsedu SZSZ, ktorému sa v rokoch 2006-2010 podarilo túto niekdajšiu opozíciu v radoch SZSZ zlikvidovať spôsobom, za aký by sa nemuseli hanbiť ani komunisti v 50-tych rokoch 20. storočia.

M. Lajčák pravdepodobne až v roku 2013 v slovenskom parlamente pochopil, že jeho stratégia urobiť zo SZSZ jediného reprezentanta krajanského sveta definitívne zlyhala. Nasvedčovala tomu aj veľká nervozita pri jeho prejave v parlamente v reakcii na kritiku poslancov

a tiež úniková stratégia, ktorú zvolil jeho nominant I. Furdík, keď sa snažil poslancom vysvetliť, že krajanský svet bol vlastne rozdelený vždy (http://www.piestanskydenik.sk/sita-detail/?tx_kiossita_pi1%5Bdetail%5D=222304), hoci dovtedy tvrdil, že toto rozdelenie spôsobilo bývalé vedenie ÚSZZ, ktoré preto muselo byť odvolané.

SZSZ je síce stále relevantným subjektom na tomto poli, ale ak sa bližšie pozrieme na jeho štruktúru, zistíme, že z približne 60 členov je veľa spolkov, ktoré nemožno považovať za komunitné organizácie, pretože ich zameranie je veľmi obmedzené (napr. folklórne súbory), resp. ide o ťažko identifikovateľné tzv. garážové spolky. Naopak, 43 krajanských organizácií, ktoré vyjadrili výhrady voči politike M. Lajčáka, sú prevažne zložené nielen z komunitných organizácií v daných krajinách, ale tiež z predstaviteľov, ktorí zastávajú významné funkcie vo svojich domovských štátoch a majú dosah na krajanov, ktorí sú zároveň aj oprávnenými voličmi v parlamentných voľbách na Slovensku. Keďže viaceré z týchto organizácií nie sú odkázané na dotácie z ÚSZZ, M. Lajčák nemá efektívny nástroj, ktorým by dosiahol, aby sa správali rovnako poslušne ako SZSZ, ktorého drvivá väčšina členov je na dotácie odkázaná.

Degradácia ÚSZZ na servisné pracovisko ministerstva

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) vznikol v roku 2006 ako platforma pre stabilizáciu postavenia bývalého splnomocnenca vlády SR pre zahraničných Slovákov a posunutie krajanskej agendy na vyššiu úroveň. Technicky vznikol zlúčením Domu zahraničných Slovákov a kancelárie tohto splnomocnenca, avšak od začiatku bol personálne poddimenzovaný, čo si M. Lajčák pravdepodobne neuvedomil, keď do vedenia ÚSZZ v roku 2012 dosadil prevažne starších diplomatických vyslúžilcov, ktorých schopnosť zvládať požiadavky dnešnej doby v tejto agende nie je objektívne dostatočná.

Keďže mnohé kompetencie vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí zostali v rukách jednotlivých slovenských ministerstiev, kľúčovou právomocou ÚSZZ bola od jeho vzniku koordinačná právomoc vo vzťahu k týmto ministerstvám vrátane Lajčákovho MZVaEZ SR. Bez tejto kompetencie stráca ÚSZZ svoje opodstatnenie samostatného úradu, keďže polovicu jeho zamestnancov tvoria administratívni pracovníci, ktorých má dostatok každé ministerstvo a vydávanie osvedčení do vzniku ÚSZZ vykonávalo práve MZVaEZ SR, konkrétne odbor, ktorý na tomto ministerstve stále existuje. Je skutočne nepochopiteľné, že M. Lajčák v roku 2012 odňal ÚSZZ jeho koordinačnú právomoc v krajanskej agende a presunul ju na svoje ministerstvo, pretože takýmto postupom degradoval ÚSZZ na servisné pracovisko MZVaEZ SR a zároveň predznamenal neskorší zánik tohto úradu.

Existencia samostatného úradu je pritom zo strany krajanov vnímaná veľmi citlivo, čo je pravdepodobne aj dôvodom, pre ktorý sa ÚSZZ svojmu zrušeniu bráni, hoci terajší minister vnútra SR Róbert Kaliňák už naznačil jeho osud (<http://hn.hnonline.sk/slovensko-119/kalinakovo-eso-ma-problem-585501>). Z manažérskeho pohľadu je zrušenie tohto terajšieho servisného pracoviska MZVaEZ logické, veď ak z 18 zamestnancov odrátame 8 manažérov (predseda, podpredseda a vedúci zamestnanci) a tiež servisných pracovníkov (právnici, účtovníci, sekretárky, personalisti), zostávajú 4-5 odborní zamestnanci, ktorých možno pohodlne premiestniť v podobe oddelenia na MZVaEZ SR a Kaliňákovu ESO ušetrí státisíce eur ročne. Ak by sa tak nakoniec skutočne stalo, M. Lajčák by sa stal hrobárom krajanskej agendy, hoci pri nástupe do svojej terajšej funkcie vyhlásil, že krajanská problematika bude jedným zo 4 pilierov jeho zahraničnej politiky. Týmto krokom by nepochybne potešil Maticu slovenskú, ktorej boli kľúčové právomoci vo vzťahu ku krajanom odňaté práve vznikom ÚSZZ v roku 2006, s čím sa táto verejnoprávna inštitúcia doteraz nevie zmieriť, aj keď nie je isté, či by sa jej tieto právomoci zrušením ÚSZZ vrátili.

Milan Vetrák

Ilustrácia Zuzana Štancelová

POZN. RED.: Názory autora nemusia vždy vyjadrovať názory každého člena redakcie.

Božena Němcová a Slovensko

V októbri až decembri sme v Dome pre národnostné menšiny v Prahe inštalovali pôvodnú výstavu Literárneho múzea Slovenskej národnej knižnice v Martine, nazvanú Božena Němcová a Slovensko k jej uplynulému výročiu. Týmto novým výstavným projektom po predchádzajúcom štúdiu knižničných, archívnych a literárnovedných či biografických prameňov jej tvorcovia načierajú do literárneho prúdenia na Slovensku v 19. storočí a múzejnou formou prinášajú pohľad na špecifickú etapu nášho národno-obrodeneckého procesu, keď idea bratstva Čechov a Slovákov a ich bližšie spoznávanie zohrávali mimoriadne aktívnu úlohu.

V danej dobe príbuznosť oboch národov dostávala mocnú teoretickú i umeleckú výzbroj najmä zásluhou literárneho diela Slováka Jána Kollára, ktoré s úctou a mimoriadnou vnímavosťou a pozitívnymi odozvami vnímali oba národy. Máme na mysli Kollárovo veľkolepé básnické dielo Slávy dceru, ktorú oba národy nazývali „národnou knihou“, máme na pamäti aj jeho Národné zpievanky – veľkolepo koncipované vydania slovenskej ľudovej piesňovej tvorby – či jeho teoretickú rozpravu O literárnej vzájemnosti medzi kmeny a nárečiami slávskými. V kultúrnom živote a vedomí účinkoval i vedecký odkaz Slováka Pavla Jozefa Šafárika žijúceho a pôsobiaceho v Prahe – jeho práce Dejiny slovanskej reči a literatúry, Slovanské starožitnosti a Slovanský národopis predstavujúce celistvé pohľady na slovesnosť, jazyk a spoločnú slovanskú históriu sa vnímali ako mimoriadne prínosné, verejnosť pozitívne prijímala aj početné práce Čechov – najmä Josefa Jungmanna, Františka Palackého, Jana Erazima Vocela a mnohých ďalších národne orientovaných dejateľov národného obrodzenia, ktorí napomáhali vytvárať česko-slovenské priateľské vzťahy nielen vo vede, v budovaní historického povedomia, v tvorbe umeleckej literatúry, ale aj vo vzťahoch medzi jednotlivcami, najmä medzi vedúcimi kultúrny-
mi osobnosťami tej doby.

Ján Kollár v spise O literárnej vzájemnosti medzi kmeny a nárečiami slávskými (1836) odporúčal konkrétne nástroje pre vytváranie vzájomných vzťahov medzi Čechmi a Slovákami a medzi všetkými slovanskými národmi, medzi ktoré zaraďoval napríklad vytváranie učeních spoločností a slovanských vedeckých ústavov, budovanie knižníc, múzeí slovanského charakteru, vystúpil aj s požiadavkou čulejšie rozvíjať vzájomnú prekladateľskú činnosť a tak cieľavedome rozvíjať literárne vzťahy i osobné styky medzi Slovanmi.

Nasledujúca štúrovská generácia, ktorej hlavným cieľom bola kodifikácia – uzákonenie slovenského jazyka ako jazyka spisovného pre Slovákov aj napriek rôznym diferencovaným dobovým náhla-

Nielen Slovensko má vzťah k Božene Němcovej. Na zámku Rundale v Lotyšsku sa nachádza pamätná izba venovaná Božene Němcovej a jej domnejšej matke Dorothee von Biron.

dom, interpretáciám i sporom, nakoniec nevytvorila neprekonateľnú bariéru medzi českým a slovenským národom, naopak, ako to následne potvrdil vývin „oba národy aj po jazykovom osamostatnení neprerušili staré zväzky Čechov a Slovákov“ a ich literárny život sa rozvíjal naďalej v kontinuite a v priateľskej spolupráci.

Pokiaľ v predštúrovskom období sa inšpirácie z národopisu a odkazu ľudovej slovesnosti sústreďovali na zberateľskú a interpretačnú činnosť, v štúrovskom období pozorujeme, že folklór sa začal vnímať ako moderný interpretačný zdroj umeleckej tvorivosti. Ľudová slovesnosť – ľudová pieseň, balada, rozprávka, historická povesť sa začali vnímať a využívať ako účinné predobrazy a modely pre vznik nových umeleckých diel. Pravda ku folkloristickému rámcu bolo treba pridať i ďalšiu esteticko-umeleckú hodnotu. Štúrovci ako kompaktná generácia dejateľov rôznorodými literárnymi výkonmi viedli do umenia a do literárneho života národnej kultúry ľudovú tvorivosť, ľudovú slovesnosť a folklórne dedičstvo. Toto dedičstvo pokladali za najväčší poklad národného duchovného bohatstva. Najvýznamnejší zapisovatelia a zberatelia ľudovej slovesnosti Pavol Dobšinský a August Horislav Škultéty v predslove k prvému vydaniu Slovenských povestí r. 1858 takto vysielali svoje rozprávky z ľudu verejnosti:

„Nie čo je naše, ale čo je vaše, to si vezmite, Slováci! To prijmite do každého domu, tomu náruč otvorte a k srdcu ho priviňte ako svoj vlastný, drahý národný poklad.“

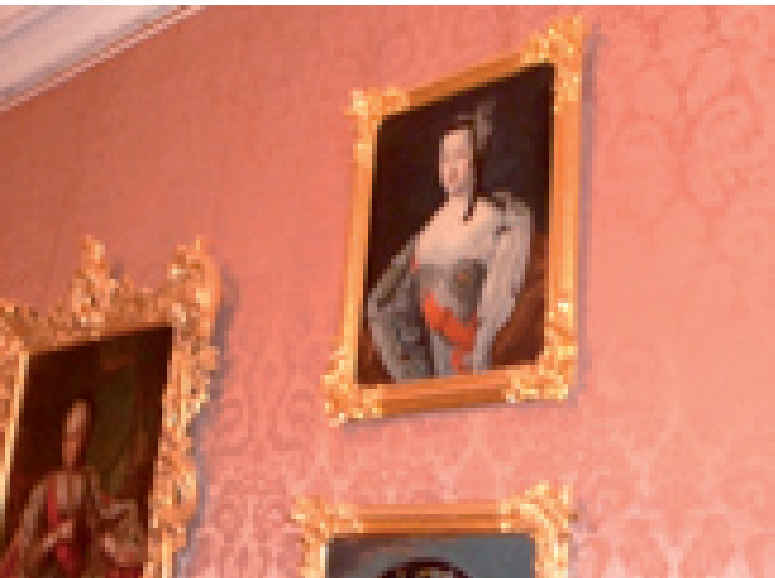
Do takejto situácie vstúpila na slovenskú literárnu scénu Božena Němcová, ktorá bola v tom čase považovaná za významnú českú spisovateľku, zakladateľku novodobej českej prózy, patrila medzi usilovných zberateľov a vydavateľov národopisných próz, bola uznávanou osobnosťou, ktorá sa zaujímalala aj o Slovensko, navštevovala ho a považovala ho za svoj druhý domov. Němcová už bola autor-kou množstva poviedok z dedinského prostredia, zbierok rozprávok a črt z ľudového života. Jej schopnosť rozprávať o všednostiach bežného života a objavovať v ňom veľkosť jednoduchého človeka ju zaradili k zakladateľom modernej českej prózy. Hoci vstúpila do literatúry vlasteneckými básňami, jej význam a prínos nachádzame predovšetkým v prozaickom diele. Počas života jej vyšli knižne iba dve prozaické diela – Babička (1855) a Pohorská vesnice (1856), ktorú považovala za svoje najvýznamnejšie dielo a cenila si ho viac ako ostatnú tvorbu. Čitateľská verejnosť však udelila prvenstvo Babičke, ktorá vyšla v češtine do dnešných dní vo vyše 320 vydaniach a bola preložená do 21 jazykov, niekoľkokrát i do slovenčiny.

Pobytu B. Němcovej na Slovensku a jej stykom so slovenskými národovcami venovali pozornosť viacerí monografisti, zo slovenskej strany spomeňme práce Bohumila Haluzického, Jaroslava Vlčka, Viery Urbancovej i pracovníčky SNK Dany Lackovej.

Němcovej náhľady na slovenské literárne dedičstvo v ústnej forme formulovala v liste Aloisovi Šemberovi roku 1855 nasledovne:

„Rada by som cestovala tohto roku do niektorých krajov Slovenska... a na Slovensku, ako dobre viete, ležia ohromné poklady.“

Spisovateľka sa o Slovensku dozvedela od svojich priateľov a od manžela Josefa Němca, ktorý jej v listoch z Uhorska, kde bol pôsobil ako úradník finančnej stráže (najprv v Miškovci a neskôr v Balaš-

Portrét predpokladanej babičky Boženy Němcovej, Anny Charlotty Dorothee von Medem, na zámku v Rundale.

ských Ďarmotách) písal o situácii na Slovensku. Počas pobytov na Slovensku vytiahla Němcová zo slovenského života toľko skúseností, plastických obrazov, že zachytila tvár i dušu Slovenska v takých sýtých a realistických farbách ako nikto pred ňou.

Ako je známe, Němcová prišla z Čiech do vtedajšieho Uhorska počas piatich rokov štyrikrát. Roku 1851 bola v Míškovci, roku 1852 v Balašských Ďarmotách, odkiaľ cestovala spoločne so svojim mužom Josefom Němcom do Banskej Bystrice, r. 1853 prišla znovu do Balašských Ďarmôt, ktoré boli zväčša osídlené slovenským obyvateľstvom. Štvrtý pobyt ju priviedol do srdca Slovenska, a to v roku 1855 do Banskej Bystrice, Zvolena a Banskej Štiavnice. Desať dní sa liečila na Sliachi, šesť týždňov sa venovala zberateľským záujmom. Už roku 1852 nadviazala kontakt s Jankom Kráľom, na svojom prvom pobyte sa stretla v Banskej Bystrici s Júliusom Plošicim, Jurajom Slotom, Gustávom Zechenterom-Laskomerským, Samuelom Ormisom, Jánom Franciscim, Augustom Horislavom Škultéty, Jozefom Božetechom Klemensom, Hermínou Schwarzmanovou a Jozefou Szablakovou. Táto bola spolu so Zechenterom pri jej ďalšej ceste jej najlepšou priateľkou a poradkyňou. Na svojej ostatnej návšteve poznávala so Zechenterom oblasť Čierneho Hrona, v Hornej Lehote u Sama Chalupku navštívila jeho faru a zbierala zvyky, povere a rozprávky, v Tisovci bola hosťom Juraja Daxnera, brata Š.M.Daxnera, ktorý jej sprostredkoval piesňový materiál, od Martina Šuleka a Gustáva Reussa dostáva rukopisy o slovenských starožitnostiach, v Chyžnom od Samuela Tomášika údaje o zámku Muráň. Mnohé údaje a rozprávania získala vlastným zberom a pozorovaním. Bola slovenským ľuďom a jeho úprimnosťou i krásou priam uchvátená.

Gustáv Zechenter, ktorého dôverne oslovovala „priateľ Gusto“, o jej práci poznamenal:

„Ženičky z priadok, či páračiek, obyčajné staré rozprávačky, babičky k sebe volávala, ich na stolček usadila a... počúvala... Navštevovala ich príbytky, prezerala kroje, náradie, práce, slovom nič jej pozorné oko a sluch neminulo.“

O vydaní Slovenských povestí r. 1858 sama povedala takýto výrok: „Zbierka táto len čiastka je pokladu národnej poesie ľudu slovenského, v ktorých povestiach súdny čitateľ pozná zmýšľanie, krásne obyčaje a rýdze mravy ľudu v ktorých žije a ktorý jedine čiste, krásne zobrazíť zná.“

Medzi ďalšie významné práce Boženy Němcovej z hľadiska slovenského národopisu patria Uherské mesto Ďarmoty (1858), Obrazy zo života slovenského (1859), Kraje a lesy ve Zvolensku a najmä spomínané Slovenské pohádky a pověsti, ktorých vydanie sa stretlo v Čechách i na Slovensku s mimoriadne živým ohlasom. V rukopise zanechala i knižku Slovenské písně, pohádky a pově-

ry, ktoré chcela uverejniť ako dodatok ku klasickým Kollárovým Spievankám. Žiaľ, ostali len v rukopise, ktorý uchováva Památník národného písennictví v Prahe.

Božena Němcová svojím aktívnym záujmom, majstrovským podaním svojich zážitkov a poznatkov ako aj osobnými informáciami českých vzdelancov o Slovensku a o ľuďoch, s ktorými sa stretla, prispela aj k tomu, že sa podstatne zvýšil záujem aj o výtvarné znázornenie Slovenska a jeho ľudu zo strany českých výtvarníkov.

„Ňou upozornený na Slovensko prišiel znamenitý český maliar Jaroslav Čermák. Chodil u nás Mánes a svojim umením akoby bol doplňoval prácu Boženy Němcovej“ – dodal o jej zásluhách historik, Martinčan Jozef Škultéty .

Patrila medzi významných hlásateľov česko-slovenskej vzájomnosti, spájali ju zväzky so štúrovskou generáciou, zanietenu rovnakými demokratickými ideálmi, aké vyznávala sama. Ako prvá z českých národovcov rýchlo pochopila potrebu uzákonenia slovenského jazyka podľa stredoslovenského nárečia, ktoré obdivovala pre jeho mäkkosť, čistotu a ľubozvučnosť. V pochopení národnej nevyhnutnosti kodifikovať slovenský jazyk v L. Štúrom nastavených jazykových požiadavkách a reformách predbehla i mnohých slovenských dejateľov, ktorí novú jazykovú normu odmietali. Tohto roku si pripomenieme 170. výročie tohto prevratného počínu.

Božena Němcová stykmi so slovenskou inteligenciou prispievala k vzájomnému poznaniu oboch národov, pričom zblížovanie českej a slovenskej kultúry považovala za vhodný základ novej vzájomnosti a paralelných národných a politických záujmov Čechov a Slovákov.

Jozef Beňovský
Foto Jiří Nosek

Pamätná izba venovaná Božene Němcovej a jej matke Dorothee von Biron, vydatej de Talleyrand - Périgord, známej aj ako vojvodkyňa de Dino a de Sagan. Dobový odev šľachtickej a dievčatka.

Nemecké divadlo v Prahe už po 18. raz

Každý rok na jeseň sa zdvíha opona popredných pražských scén, aby uviedli malú vzorku najlepších a najdiskutovanejších inscenácií z nemecky hovoriacich krajín. Tohto roku sa hralo najmä v Divadle Komédie, ale aj v Divadle na Vinohradech, v Divadle Na zábradlí a na Novej scéne Národného divadla. Predstavenia bývajú vypredané. V Čechách žije veľa po nemecky hovoriacich obyvateľov. Pracovníkov rôznych firiem, zastupiteľských úradov, študentov, novinárov a príslušníkov nemeckej menšiny... Nechýba ani české publikum.

Na tlačovke k 18. ročníku Pražského divadelného festivalu nemeckého jazyka označili organizátori tri jeho charakteristiky ako určujúce: 1. nový pohľad na staré texty; 2. vyskúšanie nových formátov; a 3. texty zo súčasnosti. Ako sa tieto tri tézy premietli v jednotlivých hrách?

Prvé dve sa naplnili predovšetkým v spracovaní historických látok – a to antickej látky Sofokla, Euripida a Aischyla v dráme **Oidipus Mesto** v podaní Deutsches Theater Berlin, história Téb a ich vládcov; ďalej v monodrame **Jidáš** Münchener Kammerspiele, reprezentovanej sólom jediného herca. Ten v pôsobivom monológu Judáša, rozpätého na kríži, naliehavým hlasom prehovára k divákovi, chciac ich presvedčiť, že to on, nie Kristus, vzal na seba všetku vinu ľudstva. V rámci off-programu uvedená hra **Muž bez vlastností** rakúskeho spisovateľa Roberta Musila stavia na látke pred asi sto rokmi. Nový pohľad na staré texty, pri vyskúšaní a overení si funkčnosti nových formátov priniesol potvrdenie trvanlivosti vzorov kultúry a nemeniteľnosti ľudskej podstaty.

U predstavení **Vzduch z kamene** a **Mateřtina Mamelošn** ide o texty zo súčasnosti. Ich autorky sa narodili po roku 1980. A hoci vekovo mladé, ich skúsenostné zázemie – ako sa to javilo na základe ich autorského prejavu – je už bohaté.

Vzduch z kamene (Luft aus Stein) Anne Habermehlovej v podaní súboru Wiener Schauspielhaus predostiera tri príbehy troch generácií žien. Všetky príbehy – vojnový z r. 1943, povojnový z r. 1963 aj ten nanajvýš súčasný z roku 2013 sa odohrávajú v ponurej, často vypätej atmosfére. Strohá scénografia - javisko predstavuje tmavý tunel, ktorého priamky sa podľa zákonov perspektívy zbiehajú vzadu a končia v nekonečne. Postavy vypúšťajú z úst výrazy ako osamelosť, zamorenie vnútra, komplexné zužitkovanie človeka... Aj tu by sa dalo povedať, že skúsenosť je generačne neprenosná a každý nový človek si to svoje musí odžiť sám a nanovo (náhodné počatie nového človeka, odchod dospeléj dcéry od matky, hľadanie domova...) Žijúc opakujeme gestá našich predkov. Predstavenie sa nieslo v ťaživej atmosfére (vzduch ťažký ako kameň) a postrádalo akékoľvek odľahčujúce prvky.

Autorka hry **Mateřtina Mamelošn** (v jazyku jidiš mame je mama, lošn materinský jazyk) Marianna Salzmánová sa narodila vo Volgograde r. 1985 v židovskej rodine. Neskôr rodina emigrovala do Nemecka. Vo svojej hre (Deutsches Theater Berlin) privádza na javisko tri generácie žien: babku, matku a dcéru. Postavy si kladú otázku o identite - čo to znamená žiť v Nemecku ako Židovka pred 50 rokmi a dnes? Kým pre babku je otázka židovstva aj dnes živá, matka sa - zo vzdoru - proti nej stavia. Na matke takmer všetko neguje, no voči dcére prejavuje úzkostlivú starostlivosť. Postavy navzájom zaujímajú vyhranené postoje, ktoré občas prechádzajú až do hystérie. Vzájomné negovanie vytvára všetko iné len nie atmosféru pohody v rodine. A najmladšia z troch žien – vnučka – rea-

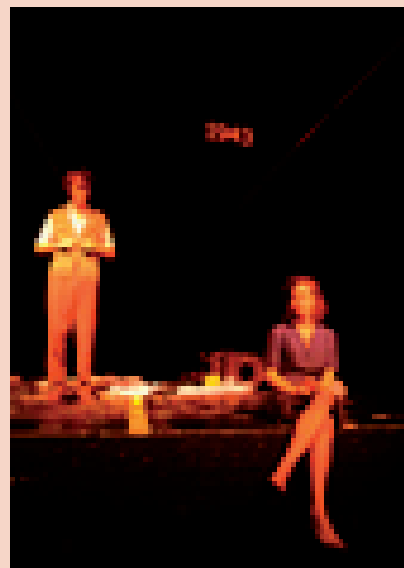

Mateřtina Mamelošn (Deutsches Theater Berlin)

guje tak, že odchádza do cudziny. Pocity z neschopnosti medzigeneračnej komunikácie, nezaujím o minulosť rodičov, nedostatok času pre nich, ktoré zažívame dnes hádam všetci, tu nadobúdajú až podobu vzájomnej nevráživosti. Napriek tomu, že herečky Gabriele Heinz, Anita Vulesicou a Natalia Belitski predviedli svoje umenie na úrovni, niektoré scény, najmä z čias NDR, pôsobili trochu schematicky, ba až křčovito, židovské anekdoty zasa sa mi zdali byť málo výstižné.

Nebolo v silách jedinca navštíviť všetky predstavenia, akokoľvek zaujímavé témy by nemecké divadlo ponúkalo (na dokreslenie práve povedaného: prológ festivalu predstavoval výlet do Berlína, kde si jeho účastníci mohli pozrieť vo Volksbühne na Rosa-Luxemburg-Platz hru **Villa Verdi** napísanú voľne podľa filmu Daniela Schmidta). Chápem, že hru s obsadením vyše 30 hercov a náročnou scénou nemožno len tak preniesť na dosky javiska iného mesta, ale zasa treba byť divadelným entuziastom alebo inak zainteresovaným, aby sme podnikli výlet do Berlína). Práve posledne menovaná hra otvára napríklad takú nepopulárnu a u nás občas obchádzanú tému, akou je starnutie, útrapy staroby. Niekdajšie hviezdy divadelných scén žijú vo Ville Verdi život plný banality, osamelosti, ba aj chudoby. Ešteže je na čo spomínať! O starnutí boli aj ďalšie hry, uvedené v rámci off-programu: inscenácia Petry Tejnorovej **Edge a Všechn sex mého života** Darrena O'Donnella, v ktorej starí ľudia rozprávajú o svojom milostnom živote.

A napokon: festival nemeckého divadla predstavuje pre germanistov a všetkých, ktorí pracujú s nemčinou, no nemajú možnosť byť v každodennom styku so živým jazykom, nesmierne obohatenie slovné zásoby a obrátov. Lebo jazyk na javisku – či už pochádzal z Rakúska alebo zo severu, z Berlína, či nebol z Luxemburska – bol vždy vytríbený a bohatý.

Predstavenie Vzduch z kamene (Wiener Schauspielhaus)

Jarmila Wankeová
Foto Arno Declair, Alexi Pelekano

BÁJEČNÁ VÁNOČNÍ POHÁDKA O KOMINICKÉ SVINI

Kde bylo, tam bylo, byli jednou jedni manželé. Nebydleli za sedmero horami a sedmero řekami, ale prostě u Hradce Králové. Maminka se starala o domácnost a tatínek pracoval na dráze, aby vydělal penízky. Žili si tak spokojeně až do října letošního roku. Jak už to tak, milí čtenáři, bývá, s nástupem chladného počasí pocítili potřebu zatopit v kotli, aby se ohřála jejich skromná světnička. A tak tatínek našťípál dříví, položil ho na papír a škrtl zápalkou. Drobnou plamínek na to tata nabral na síle a zanedlouho kotel se spokojeným brbláním ohříval vodu cirkulující v trubkách. Večer radiátory pěkně sálaly a maminka s tatínkem se spokojeně usmívali na gauči před televízi. Když skončil program, oba si šli lehnout do příjemně vytopené ložničky.

Příjemné sny jim zprerhal silný vítr, který se proháněl kolem jejich obydlí jako zběsilý. Meluzína kvílila, větve stromu ohýbané porывy větru tančily jako varietní umělkyně v baru a něco kovově vylo o pomoc, zřejmě okap na sousedově střeše. Maminka s tatínkem se v tento nečas k sobě ještě víc přitulili a doufali, že psí počasí řádící v jejich obci přecháží v teplém objetí. Pomáhalo to jen do 01:32. Ačkoli se manželský pár k sobě mačkal, co to šlo, teplé objetí se pomalu změnilo ve vlačné. Tehdy hlava rodiny sáhla na kovovou trubku od topení a mocně zaklela, načež prohlásila, že voda je skoro studená. Maminka úlekem zaječela, vyskočila z postele a chvatně na sebe oblékla teplý oděv. Když vyběhla před domeček, nemohla si nevšimnout utrženého komínu, který částečně poskakoval po dlažbě před štítovou zdí, ke které byl původně mistrem kominickým připoután. Maminka jakoby spínala ruce k nebesům, nahlas se jala spílat strůjci této patálie.

Mistr kominický, upadl vám komín! Komín! KOMÍÍN!!!

Tento slovní přívál si vyslechl mistr kominík, když kolem sedmé ráno stiskl příjem hovorů na svém mobilním telefonu. Na řemeslníka, jenž celý komín vyrobil a připevnil ke zdi, se vyvalilo zmučené láteření nastydle maminky. Překvapený muž v černém nemeškal a slíbil, že se na problém přijde podívat. Slib dodržel a již druhý den si zkušným okem profesionála měřil své zničené dílo ležící na zemi před nemovitostí. „Ajajaj,“ zahlekal vesele. „Ono se to utrhl,“ vyřkl odborný ortel. „Helejte se, to vám přivařím, von se jenom utrhl svár. A máte revizi?“ „Revizi?“ vyděsila se majitelka zcepenělého komínu. „No to nemám...“ „Tak helejte se, paninko, já vám ještě udělám tu revizi, abyste to měla všechno v cajku, jó?“ „Tak dobře,“ odvětila milá maminka a vyplatila mistru kominickému pěkných šest set korun na dřevo předem. A od té chvíle, milý čtenáři, věř si nebo nevěř, ale mistr kominický a revizní technik v jedné osobě zmizel a už ho nikdo nespatřil.

Tonoucí se stébla chytá

Jenomže bez topení to v zimním období nejde, a tak se milá maminka s milým tatínkem rozhodli, že si zavolají jiného kominíka a revizního technika v jedné osobě a požádají ho, aby jim spravil komín a vyhotovil revizní zprávu. A tak milou maminku a milého tatínka navštívil hodný pan řemeslník. Pečlivě prohmatal, proklepal a prozkoumal výrobek, který za sebou zanechal jeho neseriózní kolega, a protože byl, jak už jsme řekli, hodný, oznámil jim popravdě, co zjistil: Komín nemá doklad o shodě, komín je nízký a v tělese komínu není jediný otvor, kterým by bylo možné zkontrolovat spalínovou cestu. Smutný výčet vad doplnil prohlášením, že takový komín nelze připojit na žádné zařízení. Jinak řečeno, takový výrobek je k ničemu a nejlepší bude se ho zbavit a nechat si vyrobit buď komín jiný, anebo vyřešit topení jiným způsobem.

Výčet škod

Maminka a tatínek, zelení vzteky a modří zimou, chtěli zboží reklamovat. Ovšem ouvej, neměli žádný doklad o tom, že by jim někdo spalínovou cestu kdy vyhotovil. Věc se měla totiž tak, že zmizelý pan kominík se nabídl, že jim vše vyrobí, jak je potřeba, podstatně levněji, pokud nebudou chtít žádný doklad. A nekupte to, když zboží pořídíte ve výsledku o padesát procent levněji. A tak se stalo, že důvěřiví občané dostali komín, který nesplňoval řadu předepsaných parametrů a nikdy neměl být připojen na žádný kotel. Byl sice zhotoven rychle, levně, ale bohužel nekvalitně a bez možnosti uplatnění reklamace. Tím naše pohádka končí. Avšak co by to bylo za pohádku, kdyby neměla dobrý konec. I tato má. Zmizelý kominík nemusel vůbec zmizet. Díky absenci jakýchkoli důkazů, že komín zhotovil on, se za výrobu nebezpečného a nekvalitního šuntu nebude muset nikdy zpovídat.

A milá maminka s milým tatínkem? Doplatili na svoji důvěřivost, neznalost a spořivost. Vyčísleno penězi: výroba a montáž zmetku – deset tisíc korun, vyhotovení neexistující revizní zprávy – 600 reálných korun. Dohromady 10 600 korun jim doslova proletělo komínem.

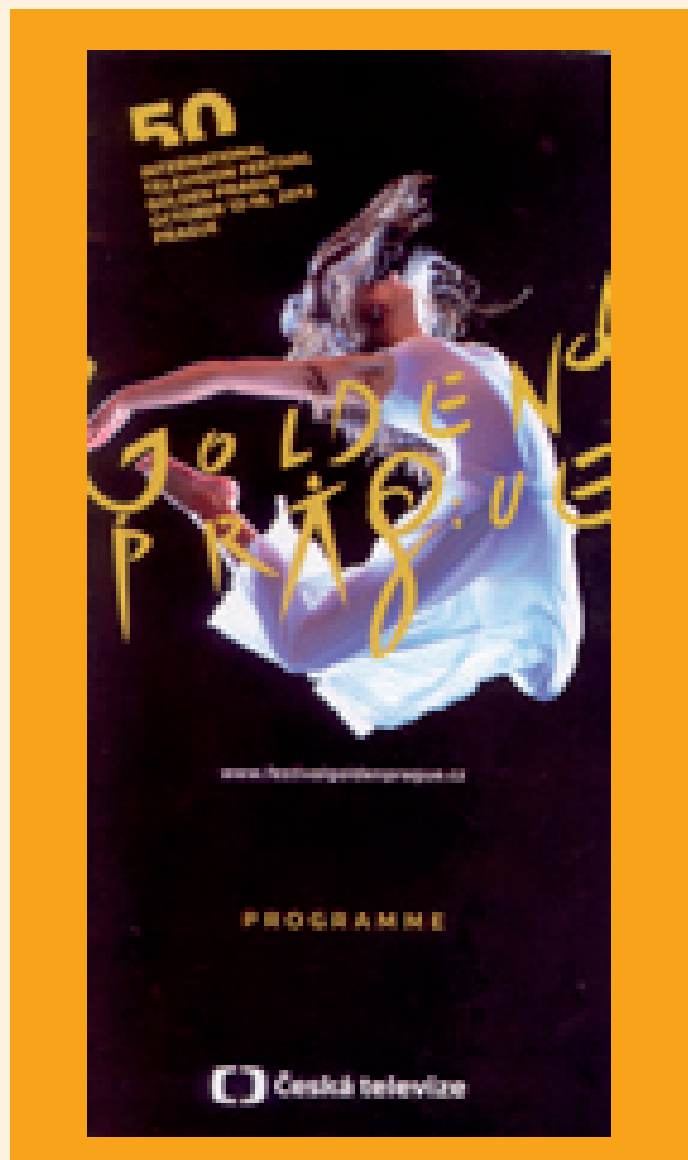
I poučení máme, pane Ezope

Pokud si budete chtít nechat dělat jakoukoli práci, vždycky je vhodné mít alespoň email, že dne toho a toho má někdo provést takovou a makovou práci. Jestliže nevládníte počítač, stačí tyto skutečnosti uvést na kusu papíru (může být i na obalu od párků, hlavně, aby to někde bylo napsané!) s tím, že dne toho a toho si ta a ta osoba převzala peníze, aby udělala následující činnost. To stačí. Není nutné uzavírat nějakou složitou smlouvu. Nejdůležitější je nechat dotyčného pracovníka podepsat, co slíbil, že vám udělá, a že převzal peníze. S takovým prohlášením se určitě lze s úspěchem domáhat vyhotovení domluveného díla, vyřízení reklamace, anebo navrácení peněz.

Zlaté jubileum televízneho festivalu ZLATÁ PRAHA

Októbrové počasie nielen v Prahe sa prejavilo už svojou jesennou sychravosťou. Avšak pražské parky, aj ten na Slovanskom ostrove, sa priodeli do zlatistého šatu, ako keby chceli v paláci Žofín symbolicky privítať domácich a zahraničných účastníkov, ako aj návštevníkov 50-teho Medzinárodného televízneho festivalu Zlatá Praha. A keď organizátori zlatého ročníka pomenovali aj prvý deň zlatým, mali sme veru tohto roku v Prahe zlata až nadmieru. Treba však túto realitu zjemniť ubezpečením, že už hádam nikdy nedôjde k takej maximalistickej kumulácii zlata v našej zlatej Prahe ako v tomto roku.

Tretí najstarší špecializovaný televízny festival v Európe má niekoľko špecifických črt, ktoré by si zasluhovali aj odborné rozpracovanie. ČST sa odhodlala organizovať televízny súťažný festival v Prahe, hoci vtedy bolo v Európe viac skúsenejších a bohatších televízií, ktoré by sa k takému kroku mohli skôr odhodlať. Festival začal písať v Prahe svoju históriu v nadväznosti na históriu Československej televízie – roky končiace sa na trojku sa vzájomne prelínajú ako pri republikových výročiach roky osmičkové, príjemnejšie aj s tými polutovaniahodnými. Napr. v r. 1973 pri 20. výročí vzniku televízie v ČSR a 10. výročí televízneho festivalu sa 2. televízny program začal vysielat vo farbe. O ďalších 20 rokov došlo po rozdelení Československa od r. 1993 zákonite aj k rozdele-

niu ČST na Českú a Slovenskú televíziu. Nový organizátor festivalu Zlatá Praha, ČT, inovoval obsah súťaže. Ponechal iba hudobné a tanečné umelecké televízne diela. Dvadsaťročné poznatky festivalu potvrdzujú, že aj táto inovácia pri zachovávaní tradícií bola šťastne zvolená.

Už v minulých ročníkoch sa ukázalo, že televízni tvorcovia veľmi radi prichádzali do Prahy porovnávať so zahraničnými partnermi svoju televíznu produkciu, vymieňať si skúsenosti či aj svoje vyhliadky, ba i ročné plány. Neraz sa pritom potvrdilo, že zahraniční účastníci festivalu Zlatá Praha si okrem užitočných odborných diskusií odnášali domov aj skvelé umelecké dojmy z pražských historických palácov a miest konania festivalu – od Příkop po Malú Stranu, od Obecného domu až po Valdštejnský palác či až Kongresové centrum. Z účastníkov festivalu sa tak mnohí stali aj obdivovateľmi historickej zlatej Prahy, ba aj krás a pamiatok našej krajiny. Určitý historický aspekt nemožno opomenúť: z akéhosi organizátorského nadšenia sa dávalo každému ročníku festivalu vlastné logo a výtvarne aj farebne rozdielny festivalový odznak. Zahraničným hosťom sa ukazovali aj mimopražské pamätihodnosti, hostia navštevovali divadelné predstavenia a hudobné koncerty.

Chvála dabingu

Československá televízia získala v minulých desaťročiach na medzinárodnom poli vysoké renomé. Veľký je prehľad ocenení, ktoré dostávali československí televízni tvorcovia na zahraničných festivaloch, najmä z oblasti zábavy, detských relácií, literárno-dramatických inscenácií alebo televíznych seriálov. Menej sa už vie, že na medzinárodnom televíznom trhu mali niektoré československé seriály (Nemocnice na kraji mesta) takú obľúbenosť, že si západné televízne spoločnosti objednávali ich pokračovanie a platili západno-

Mistr, nebo Mefisto - skutečný Georg Solti. Film o jednom z největších a najkontroverznějších dirigentů.

možné predabovať víťaznú inojazyčnú televíznu snímku Zlatej Prahy do češtiny od približne 16. hodiny do 20. hodiny, kedy sa podľa Štatútu MTF malo, či muselo premietiť v celoštátnom vysielaní ČST dielo, ktoré získalo najvyššiu cenu Medzinárodného televízneho festivalu Zlatá Praha. I prezradila sa technologická finta, že ČST dokáže dabovať zahraničné televízne diela na videomagnetických pásoch priamo, bez prepisu na kinofilm. Bola zaangažovaná jedna z našich najlepších režisérk dabingu (Blanka Nováková), aby so skupinou televíznych technikov ČST uskutočnili školenie o tejto novej technológii pre európske televízie z Východu aj Západu, ktoré vtedy ešte boli členmi Eurovízie alebo Intervízie. MTF Zlatá Praha tak dokázal, že dobrá vec prekoná aj hranice či železnú oponu. Boli to vtedy príjemné pocity nielen v organizačnom štabe festivalu.

Giuseppe Verdi a Richard Wagner

Príjemné pocity sme zažívali na jednotlivých ročníkoch MTF spolu s organizátormi festivalu aj my, návštevníci festivalovej videotéky. Všetky súťažné hudobné a tanečné televízne relácie sme mohli zhladať na individuálnych televízoroch v osobitných kójach. Aj počas tohto jubilejného ročníka bol mimoriadny záujem o túto nevšednú službu Českej televízie. Až taký veľký, že divákov v kójach

európske ceny metódou bartrových obchodov za import najnovšej farebnej televíznej techniky do štúdií ČST. Drsným jazykom by sa dalo povedať, že scenárista Dietl a primár Sova prispeli čiastočne ku skvalitneniu vybavenosti televíznych štúdií ČST.

ČST sa nemusela hanbiť pred zahraničnými účastníkmi festivalu ani čo sa týka samotnej organizácie priebehu festivalu. Zahraniční účastníci, odborníci v televíznej branži, nechceli napr. veriť, ako je

Tohoročné ceny a uznania

kvôli dlho čakajúcim ďalším záujmom vyzývali, aby ukončili pozeranie svojich vybraných relácií. To sme predtým veru nezažili. Divákovi videotéky to padlo ešte ťažšie o to, že na jubilejný ročník pražského televízneho festivalu poslali televízne spoločnosti množstvo hudobných diel veľkánov európskej klasickej hudby Wagnera a Verdiho, ktorých 200-ročné jubileum narodenia si pripomína naozaj celý kultúrny svet. A nie je tajomstvom, že opery týchto hudobných skladateľov sú aj v 21. storočí najobľúbenejšie či najhranejšie. Pri nedávnom celoplošnom prieskume v piatich európskych štátoch dokonca vyšla ako najkrajšia opera v histórii La Traviata a v Nemecku zvíťazil Lohengrin. Sťažnosť situáciu mali diváci videotéky aj tým, že niektoré súťažné hudobné diela mali neobyčajne dlhú stopáž, ako napr. Lohengrin 224 min., Tristan 265 a Parsifal 272 min. Návštevník videotéky musel rezignovať, hoci tu bola príležitosť vidieť známe opery z iných operných domov, nielen z La Scaly; vo vymedzenom časovom priestore nebolo možné stihnúť skvosty operných inscenácií a symfonických koncertov. Aj poznanie, že vysoko kvalitné hudobné diela vlni vyprodukovali aj v Lyone či v Luzerne a že nadšenie tisícov poslucháčov

Jiří Bělohlávek - film nemecko-britského režiséra Reinera Moritza

bolo nielen na Salzburgskom festivale, ale aj v Helsinkách či inde, je však veľmi poučné a podnetné. Lebo vo svete vzniká nová kvalita hudobného umenia, objavujú sa aj nové hviezdy na speváckom sólistickom nebi. Miesto A. Netrebko a Villazona na tohoročnom festivale už zaklopali na dvere ďalšie hviezdy najvyššej svetovej žiarivosti.

Z 88 súťažných hudobných a tanečných diel bola zhruba polovica o hudbe a polovica o predstaveniach symfonických a operných diel dokumentárneho charakteru. Z nich celá štvrtina pochádzala z Francúzska, kde sú súkromné producentské spoločnosti podobne ako v Nemecku už niekoľko rokov úspešne činné pri výrobe a dodávkach hudobných relácií pre vysielanie televízie (ARTE a iné, v Poľsku – Kultúra). Ukazuje sa, že aj najpopulárnejšie miesta pre usmerňovanie hudby v televízii a rozhlase, predstavitelia ktorých (hudobné umenie v EBU-Eurovízii a Medzinárodné hudobné centrum IMZ vo Viedni) tieto snahy o úspešné uplatňovanie hudby na obrazovkách cestou podpory producentských spoločností a ich všestrannou kooperáciou taktiež vyslovene podporujú. Z programu činnosti týchto dvoch európskych hudobných centier a z piatich čestných premiér, ktoré vybrali ako „premiéry Zlatej Prahy“, možno jednoznačne vydedukovať, ktorým smerom sa bude uberať ich podpora. Že na tejto ceste určite vznikne celý rad otázok a ekonomických i sociologických analýz, je takmer isté.

Relácie životopisného charakteru a osobnosti

Značnú časť dokumentov o hudbe predstavovali na festivale relácie životopisného charakteru. Samozrejme, že zaujal predovšetkým životopisný dokument ČT o Jiřím Bělohlávkovi, ktorý veľmi citlivo a ľudsky vykreslil talent, pracovitost dirigenta svetového formátu, držiteľa najvyššieho britského vyznamenania. Aj ďalšia naša umelkyňa, baletka Daria Klimentová okúzliť Veľkú Britániu (a svet) a u nás získala väčšiu publicitu až v ostatných rokoch. V životopisnom dokumente sa veľmi civilne, skromne priznáva, že o rok, o dva odchádza do dôchodku! Zaslúžene jej televízni diváci na MTF udelili Cenu divákov. Taktiež nemôžeme chápať ako náhodu, že aj Veľkú cenu MTF ZLATÚ PRAHU získal dokument rakúskeho producenta v kooperácii s bavorskými a určite aj britskými a americkými inštitúciami, kde všade svetový dirigent maďarského pôvodu G. Solta pôsobil. Je pritom obdivuhodné, aká zložitá bola jeho cesta životom a ako nikdy neustúpil v náročnosti na prácu vlastnú i riadených orchestrov a operných domov. Tento geniálny maďarský dirigent, ktorý bol držiteľom britského titulu „Sir“, sa dožil takmer 100 rokov.

Nebude od veci uviesť, že aj ďalší hudobný umelec mal v súťaži o ZP 2 televízne diela. Čínsky klavírny virtuóz Lang Lang s Parížskym orchestrom vedeným estónskym dirigentom Järvim dokázal svoju genialitu pri predvedení Prokofievových a Stravinského koncertov. Veľkolepý a ešte obdivuhodnejší bol jeho koncert v nádhernej berlínskej hale zaznamenaný brilantnou HD-kamerovou technikou pri príležitosti jeho 30. narodenín. Núka sa otázka, či už aj také skoro detské narodeniny si má pripomínať kultúrny svet? V 101-minútovom zázname však Lang Lang dokázal, že nemá na svete rovného.

Spamäti zahrál známe skladby od Čajkovského cez Brahmsa, Schuberta, Chopina až po Gerschwina a aj rad dodatkov s americkým jazzovým klaviristom a so „zlatým klincom“ koncertu, keď mu 50 mladých klaviristov – učňov snáď od 8 rokov zahrlo štvorročné spoločne orchestrálnu skladbu. Snáď sa z odborných kruhov dozvieme po čase, či to neboli žiaci – študenti jeho klavírneho konzervatória, ktoré asi pred 4 rokmi sľúbil nemeckým dokumentaristom založiť a financovať, prirovnávajúc mládež umeleckú k tej vychovávanej už dávnejšie v športových školách. Keby to naozaj bolo tak, potom je tu ďalší dôvod vzdať „mládkovi“ od klavíra hlboký hold a uznanie.

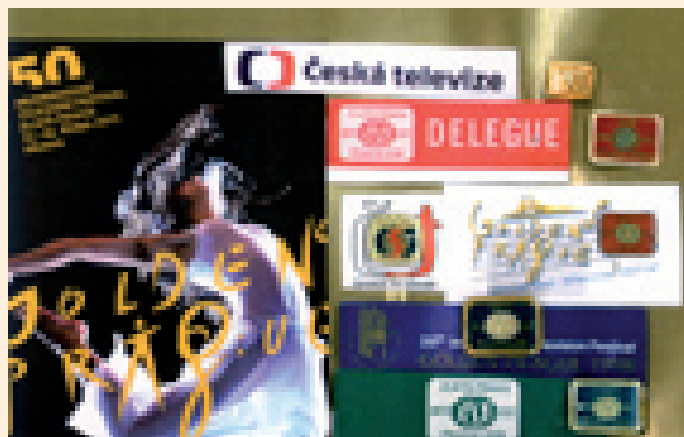
Moje patriotické či až lobistické srdce musí však pri tohoročnom jubilejnom televíznom festivale ZP vysloviť úprimné poďakovanie za to, že producentské organizácie a Slovenská televízia prihlásili po cca 10-ročnom mlčaní do súťaže o ZP taktiež svoje hudobné televízne dielo. A čuduj sa svete, bol to záznam premiéry opery D. Rapoša, ktorá sa konala v športovej aréne v Prahe. Nemusíme sa my, českí Slováci hanbiť, že zase tí naši slovenskí televízni nič do Prahy neposlali. Vraj len taký šum do kuloárov sem-tam pustili, že nie sú peniaze na hudobné relácie.

Ďapákovci v novom svetle

A aby našim prekvapeniam nebol koniec, tak hneď tu treba uviesť, že Česká televízia poslala do súťaže o Zlatú Prahu medzi 7 titulmi aj Tanec medzi črepinami. Slovenskí producenti pod vedením režiséra Marka Ďapáka dali nám a televíznomu svetu dielo, ktoré vojde do histórie umenia na Slovensku. Lebo treba v tom vidieť aj zachovávanie tradície a lásky k folklóru, aj obrovský pokrok pri jeho predvádzaní. Keď sa v päťdesiatych rokoch minulého storočia nakrútil prvý farebný film Zem spieva, spieval a tancoval to SLUK v krásnej slovenskej prírode za réžie zakladateľa súboru Martina Ďapáka. Film vtedy tak emocionálne zapôsobil na slovenské povahy, že sa veru mnohí návštevníci kín priznávali, že ich krása prírody a tanca dojala k slzám. A čo je dnes Tanec medzi črepinami? Už to nie je veru tanec „holopupkáčov“, ako sa niekedy dehonestáčne vyjadrovali aj v radoch slovenských tí, čo chceli demonštrovať svoju svetovosť, či svoje in podľa novej frazeológie. Nová generácia Ďapákovcov lásku k folklóru nezhodila, ale ju umelecky obohatila. Obsahu dodala aj poéziu, dramatický podtón a moderné podanie ľudového tanca a života v slovenských historických budovách a vďaka nádhernej kameramanskej práci a digitálnemu strihu obrazu sa tancuje aj vo vysokohorských dolinách, aj na skalnatých tatranských končiaroch. Máme tu teda aj inováciu tradície, aj modernizáciu ľudového tanca a toto je vlastne aj najlepšia symbióza toho, o čo sa usilujú aj teoretici z EBU a z IMZ – vyjasniť si, kam má smerovať hudba na obrazovke. Trúfam si povedať, že naši moderní Ďapákovci ukázali, že aj takto je to možné. A že Česká televízia si túto slovenskú snímku osvojila a poslala do súťaže o Zlatú Prahu, svedčí veru o mnohom. Aj o tom, že televízni umelci z oboch brehov Moravy sa ľahko dorozumievajú. Verme, že takto to bude aj naďalej ...

Ak teda pri slávnom zlatom jubileu Zlatej Prahy jej úprimne blahoželáme, ďakujeme aj za to, čo nám, obyčajným návštevníkom festivalu umožnila vidieť zo svetovej televíznej tvorby a aj za tie úspechy, ktoré ČT a predtým ako ČST na svetovom televíznom nebi dosiahla. Máme právo aj my televízni diváci byť na tie úspechy hrdí.

František Kajňák
Foto archív autora

Výstava je realizovaná v rámci cezhraničnej spolupráce
Kultúrneho centra Košického samosprávneho kraja
a Osvetovým strediskom a Zemplínskou galériou
v Sátoraljaújhely

Dr. KEMENCZKY KÁLMÁN ZALŮBENÝ DO TATIER

tvorba nežijúceho fotografa zo Sátoraljaújhely

20. november – 11. december 2013

Kultúrne centrum KSK, Hlavná 48, Košice

vernisáž: 20. november (streda) o 16.30

výstava je sprístupnená počas pracovných dní
v čase od 9.00 do 17.00 / vstup voľný

Kultúrny program: Základná umelecká škola, Birmolákova 26, Košice

Spolupráca

KULTÚRNE CENTRUM
KOŠICKÉHO SAMOSPRÁVNÉHO KRAJA

Terra Incepta
KOŠICE

Ministerstvo kultúry
a školstva
v Sátoraljaújhely

Podporiť sa môže

Dvoj- výstava v Koši- ciach

Košice sú v roku 2013 „Európskym hlavným mestom kultúry“. O niektorých kultúrnych podujatiach z priehrátia tých, ktorých účastníkom možno byť, sme písali v Listoch č. 10.

Košice sú svojou polohou predurčené aj na spoluprácu s kultúrnymi inštitúciami v blízkom Maďarsku a Poľsku. Akcia, o ktorej píšeme v nasledujúcich riadkoch, je práve z dielne cezhraničnej spolupráce s Maďarskom.

Kultúrne centrum KSK na Hlavnej ulici 48 v Barkóczyho paláci usporiadalo v dňoch 20. novembra až 11. decembra 2013 dvojvýstavu z Osvetových stredísk v Sátoraljaújhelyi a Sárospataku zo spriatelenej Borsod Abaúj Zemplénskej župy. Prvou z nich je kolekcia fotografií zo Sátoraljaújhelyu už nežijúceho autora Dr. Kemenczky Kálmána, advokáta (1892 – 1981), ktorý študoval na košickom gymnáziu Rádu premonštrátov, neskôr na univerzitách v Nemecku a Anglicku. S Košicami bol prepojený nemálo rokov. Bol šéfredaktorom odborného právnického časopisu Spolku právnikov – Právnického života. Spoluredigoval aj obrázkový týždenník Košické divadelné noviny a bol redaktorom spoločenského týždenníka Kassai Híradó (Košický vestník).

Vášnivo sa venoval aj fotografovaniu. Najradšej zachytával fotoaparátom tatranskú krajinu.

Zo Sárospataku sa predstavila mladá ambiciózna výtvarníčka Halász Géczy Ágnes. Názov výstavy ROZPRÁVKOVÉ ILUSTRÁCIE napovedá o obsahu vystavených exponátov. Ilustráciami sa vracia do detstva, keď ju očarili obrázkové knižky, ktoré ju ešte znásobene vtiahli do opísaného deja.

jw

Opera Dorian Gray

– udalosť 93. sezóny Slovenského národného divadla

Eric Fennell (Dorian Gray)

V prvej novembrovej dekáde sa Bratislava stala dejiskom nevhodnej, dá sa povedať historickej udalosti. Vôbec po prvý raz za vyše 90-ročnej existencie Slovenského národného divadla mala premiéru pôvodná slovenská opera, ktorej autorkou je hudobná skladateľka. Odvážnou mladou ženou je nielen doma, ale aj v zahraničí etablovaná komponistka Ľubica Čekovská.

Námetom opery je svetoznáme dielo Oscara Wilda Portrét Doriana Graya. Román vyšiel po prvý raz v r. 1890 a nielenže vyvolal škandál, ale nepriamo zničil svojho autora. Zároveň sa však stal zdrojom inšpirácie pre nasledujúce generácie umelcov tvoriacich v rôznych žánroch. A ukazuje sa, že aj pre našu súčasnosť, v ktorej sa až agresívne pestuje kult mladosti a krásy, môže byť príbeh večne mladého, ale nemorálneho, zhýralého človeka a „starnúceho“ portrétu výzvou na jeho stvárnenie.

Výzvou sa stal román Oscara Wilda aj pre Ľubicu Čekovskú, ktorá komponuje nielen vážnu, ale aj scénickú, filmovú hudbu a džez, no pre operu potrebovala, ako sama hovorí „silný príbeh“. Ten jej „našepkala“ matka jej manžela Svetozára, pani Marta Malachovská. Neskôr prišla požiadavka napísať pôvodnú operu priamo zo SND, a to ešte v čase, keď bola generálnou riaditeľkou Silvia Hroncová. Ako sa vyjadril súčasný generálny riaditeľ Marián Chudovský: „...je to to najlepšie, čo sme zdedili od predchádzajúceho vedenia.“

Autorkou libreta je kanadská spisovateľka žijúca vo Veľkej Británii Kate Pullingerová. Výber libretistky sprostredkovalo skladateľke jej nemecké vydavateľstvo Bärenreiter-Verlag Kassel AG. Spolupracovať začali v r. 2009. Ako sa ukázalo, išlo o šťastné spojenie, pretože si porozumeli aj ľudsky, aj v tom, ako spracovať tento „faustovský“ príbeh v 21. storočí. Pani Ľubica Čekovská zdôrazňuje, že obidve sa snažili, aby vynikla sila príbehu, jeho presah do našej súčasnosti, ale aby to bol stále ten Dorian Gray, akého napísal Oscar Wilde. Aj preto bolo pre ňu prirodzené prijať libreto v angličtine. Tomuto jazyku potom musela podriadiť spôsob komponovania, pretože ako hovorí: „každá reč má svoje špecifiká, svoju melodiku“. Pochopiť tieto špecifiká jej nepochybne pomohlo aj dvojročné postgraduálne štúdium kompozície na Royal Academy of Music v Londýne.

Javiskovú podobu operného diela pripravil medzinárodný tím: nemecká režisérka Nicola Raabová, anglický dirigent Christopher Ward, scénu a kostýmy rakúska dvojica Anne Marie Legensteinová a Alix Burgstallerová. Aj predstaviteľmi Dorianu Graya sú hosťujúci speváci – tenoristi, Američan Eric Fennell a Ír Eamonn Mulhall. Na ich výbere sa podieľali riaditeľ Opery SND Friedrich Heider s dramaturgom Slavomírom Jakubkom, režisérkou Nicolou Raabovou a skladateľkou.

Katarína Juhásová-Štúrová (Sibyl Vane), Eric Fennel (Dorian)

Režisérka aj dirigent sa s úsmevom zhodli v tom, že pre nich bolo veľmi inšpirujúce pracovať na príprave novej opery so „žijúcou“ skladateľkou a libretistkou, čo sa práve vo svete opery nestáva tak často. „Mojou úlohou je prezentovať dielo niekoho iného, takže vychádzam z toho, čo mi poskytuje predloha,“ hovorí režisérka a pokračuje: „najzákladnejšou úlohou divadla je rozprávať príbeh a v tomto prípade je naozaj silný.“ Christopher Ward: „Hudba Ľubice Čekovskej je dramatická, farebná, bohatá, zrozumiteľná.“ Zaujímavým spôsobom vyjadruje napr. „starnutie“ obrazu Dorianu Graya: tento part naspievali členovia Bratislavského chlapčenského zboru, ich hlasy sa postupne deformujú pomocou audiotekniky.

Skladateľka Ľubica Čekovská sa svojou prvou operou zaradila do spoločnosti významných slovenských operných tvorcov, akými boli Ján Cikker, Eugen Suchoň či Juraj Beneš a ďalší. Anglické libreto, svetoznámy príbeh, ale predovšetkým samotná hudba otvárajú dveru na zahraničné javiská.

Mirjana Šišoláková
Foto Jozef Barinka pre SND

Ľubica Čekovská

Narodila sa v r. 1975 v Humennom. Vyrástla v hudobníckej rodine a od malička sa venovala hre na klavíri. Vyštudovala teóriu hudby a kompozíciu na Vysoké škole múzických umení v Bratislave, absolvovala dvojročné postgraduálne štúdium na Kráľovskej hudobnej akadémii v Londýne. Komponuje symfonickú a komornú hudbu, ale aj džez a scénickú a filmovú hudbu. Jej diela sa uvádzajú na mnohých významných festivaloch súčasnej hudby. Je držiteľkou množstva ocenení. Od r. 2008 je členkou umeleckej rady festivalu Pražská jar.

Ľubica Čekovská je sestrou hudobníka Mariána Čekovského a manželkou Svetozára Malachovského, syna jedného z najvýznamnejších slovenských operných spevákov, basistu Ondreja Malachovského (Svätopluk).

Slovenský svet kníh

Od 14. do 17. novembra tohto roku sa v bratislavskej Inchebe konal 21. medzinárodný knižný veľtrh Bibliotéka 2013. Najmä v sobotu - nedeľu bolo natrieskané a ak ste sa chceli dostať od jedného stánku k druhému, bolo treba šikovne lavírovať pomedzi prúdiaci dav. Bibliotéka nie je síce Svět knihy, aký poznáme z Prahy, ale či styk s knihou nie je primárne určený do iných než bombastických rozmerov? Ako sa začítať do nejakej knihy, keď do vás vrážajú sprava-zlava a musíte si dávať pozor, aby vám neutrhli gombíky z kabáta či nebodaj tašku? Preto si myslím, že Bibliotéka je veľtrh tak akurát a vyberať bolo z čoho. Produkcia prevažne zo slovenských vydavateľstiev, ale zišlo sa tu aj pár zahraničných vystavovateľov (Ruská federácia, Česká republika). Na Slovensku máme veľa talentovaných autorov, i keď na pulkoch sme videli veľa aj takzvanej komerčnej literatúry či nebodaj braku. Ale dôležité je, že bolo čím vyplniť kratší či dlhší pobyt na výstavisku, hoci aj celodenný, a odniesť si dojmy, čo nehasnú, zážitky, ktoré naplňajú, informácie, ktoré možno zužitkovať pri čítaní kníh.

Knižný trh je prehustený titulmi domácimi aj prekladovou literatúrou. Ak sa v nich chceme orientovať, je dobre jednotlivé tituly spoznávať cez prezentácie na pódiumoch či prostredníctvom iných sprievodných podujatí. A tých bolo neúrekom. Dovedna na piatich pódiumoch striedal jeden program druhý bez prestávky. Mnohé s hudobnými vložkami či recitovaním, čítaním ukážok z diel, autogramiádami atď.

V nasledujúcich riadkoch porefereujem o programoch, ktorých som sa zúčastnila. Nech mi čitateľ odpustí, že som preferovala kvalitné, niekedy možno náročnejšie diela.

Reprezentatívny bol stánek Literárneho informačného centra, ktorý bol spoločný so Združením vydavateľov a knihkupcov Slovenska. Okrem iného sa tu udeľovali ceny Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska (AOSS). Cenu PEN získala Mária Bátorová za dielo **Dominik Tatarka - slovenský Don Quichote**. O Tatarkovi už bolo napísaného hodne, ale od diela kompendiálneho charakteru, akým kniha Bátorovej je, si možno sľubovať preniknutie k podstate života a diela D. Tatarku. Ako vieme, Tatarka žil za tzv. normalizácie dlhé roky v izolácii. Tvoril v situácii, v akej sa ocitol on, dokážu naozaj iba silní jedinci. Vnútoraná emigrácia ako gesto slobody – tak zaznelo v laudatio od zástupcu PEN. Cena Klubu nezávislých spisovateľov bola udelená knihe **Prehovor, Ezechiel** Antona

Stánek Literárneho informačného centra a ZVKS bol miestom s množstvom inšpiratívnych titulov a podujatí

Baláza. Je to životopisný román o Jánovi Lajčiakovi, evanjelickom farárovi, ktorý po štúdiu na parížskej Sorbonne pôsobil v dedinke Vyšná Boca na Liptove (tu aj zomrel v r. 1918). V ústraní vytvoril veľké dielo, ktoré na Slovensku ešte stále nie je docenené. Cena P.O. Hviezdoslava za najlepší preklad zo slovenčiny do cudzieho jazyka sa dostala Ivanovi Čičmancovi za **preklady do nórciny**. Ivan Čičmanec emigroval do Nórska po roku 1968 a hoci tamojší jazyk ovláda po toľkých rokoch už isto dokonalo, cizelovať mu ho pomáha jeho manželka Nórka. Hlavná cena za rok 2012 bola udelená Júliusovi Vanovičovi za knihu **Lísty zo starého dvora**. Július Vanovič, v 70. a 80. rokoch tiež proskribovaný umelec, žije v jednej dedinke v Turci v rodičovskom dome, ktorý mu je stredobodom diania. Jeho postrehy o našej súčasnosti sú prenikavé. V predošlých knihách písal prevažne o rokoch normalizácie, v poslednej knihe najmä o rokoch od revolúcie, pričom ani dnešné javy v jeho podaní nevyznievajú nijako lichotivo.

Stretnutie s **Knižnou revue** a jej tvorcami sa odohralo taktiež v stánku Literárneho informačného centra. Dvojtýždenník o nových knihách vychádza už 23. rok a plní najmä 2 funkcie: informačnú a propagačnú. Pomáha orientovať sa čitateľom v novej knižnej produkcii. Prináša rozhovory so zaujímavými autormi. Spolupracuje s najväčšími vydavateľstvami, aj s takými, čo majú svojské vydavateľské stratégie. Ako časopis komunikatívny má viaceré rubriky, do ktorých zapája čitateľov. Napríklad KNIHA ROKA, DEBUT ROKA. Zostavuje ich na základe hlasovania čitateľov. Zisťuje NAJPREDÁVANEJŠIE TITULY v niektorých kníhkupectvách, referuje, aké podujatia boli a kde aké budú (rozumie sa zo sveta literatúry). Šéfredaktora Radoslava Matejova a jeho zástupkyňu Katarínu Zitovú poznám osobne už niekoľko rokov. Majú vo svete kníh široký rozhľad a ich názor býva poučný, ak nechcem povedať priamo smerodajný.

Silvester Lavrík predstavil svoj nový román **Naivné modlitby** (vydavateľstvo Kalligram). Román je kompozične poskladaný z 10 častí, pričom je zaujímavé, že sa neriadi lineárnym časom, ale jeho dej sa začína pred 2000 rokmi. Postavy románú reprezentujú tému

nepokoj, ktorá autora vzrušuje už dávnejšie. Povedzme ešte, že postavy s literárnou a publicistickou minulosťou nemusia byť vždy založené na autopsii.

Úžasné, i keď náročné na koncentráciu bolo stretnutie s maďarským prozaikom **Pétrom Esterházy**, ktoré bravúrne moderoval Michal Hvorecký. Esterházy je nositeľom mnohých maďarských literárnych cien, ale i medzinárodných ocenení. V roku 2004 získal prestížnu Mierovú cenu nemeckých knihkupcov na Frankfurtskom knižnom veľtrhu, v roku 2007 Stredoeurópsku literárnu cenu Angelus. Vo vydavateľstve Kalligram vyšiel nedávno román Pétra Esterházyho **Jednoduchý príbeh čiarka sto strán (šermovacia verzia)** v slovenskom preklade Renáty Deákovej. Dej príbehu je zasadený do 17. storočia, do čias tureckej nadvlády v Uhorsku. No prelínanie sa mien a postáv z histórie aj súčasnosti navodzuje uvažovanie o najpálčivejších otázkach bytia. Autorov ironický nadhľad dodáva próze zvláštny esprit.

Známy prozaik a dramatik Viliam Klimáček predstavil na veľtrhu svoju najnovšiu knihu **Vodka a chróm** z vydavateľstva Marenčin PT. Vracia sa v nej do čias pred zamatovou revolúciou a prenáša svoje postavy cez ňu až do dnešných čias, aby ukázal, čo s nimi premena doby urobila.

Nebolo málo ani čitateľov próz Etely Farkašovej, ktorí prišli na

stretnutie s ňou. Docentka filozofie na FFUK v Bratislave už roky púta pozornosť svojimi psychologicky prepracovanými prózami, v ktorých sleduje najmä životy žien. **Na rube plátňa** je titul jej najnovšej knihy. Ako titul napovedá, ocitáme sa v situáciách, keď sa postavy musia vyrovnávať s tým, čo nedobrého sa im prihodilo, ako sú choroby, rozchody, samota... Farkašová nás citlivo vedie poryvmi v duši postáv, aby na konci vždy ponúkla nejaké východisko. Ako čítame na záložke knihy, *Farkašová je naozajstnou majsterkou v rafinovanom dobýjaní neznámeho terénu ľudskej duše...* "A. Hykisch

Nesklamalo ani vydavateľstvo Dajama. Ako vieme, vychádza u nich mesačník Krásy Slovenska, tešiaci sa oblube širokého okruhu turistov. Okrem toho sa systematicky venuje propagácii regiónov Slovenska. Publikácie ako napríklad **S batohom po Slovensku** sú šikovnou príručkou pre tých, ktorí regióny ešte len spoznávajú a orientujú sa na trasách. Na veľtrhu prišla Dajama s viacerými novinkami, ako napríklad titulom Slovenské kúpele v minulosti. Ale po tom, čo som na jednom zo sprievodných podujatí videla súťažieť žiakov ktorýchsi škôl v znalostiach o Slovensku, si myslím, že najviac zaboduje originálna hra **POZNÁŠ SLOVENSKO?** Je to horúca novinka z vydavateľstva. Na princípe Človeče, nezlob se súper! (dva hráči alebo aj tímy) svojimi kartičkami s obrázkami postupujú na hracej ploche, pričom odpovedajú na otázky z rôznych kategórií (PRÍRODA, KULTÚRA). Nenásilnou, hravou formou sa možno túlať po Slovensku po miestach, ktoré máme zafixované v pamäti z výletov. Alebo – ak sme tam ešte neboli – môžu sa stať našimi budúcimi cieľmi. Máte aj vy skúsenosť, že hoci si myslíme, že Slovensko už dobre poznáme, vždy je čo objavovať? Ideálny darček pod stromček.

Na Bibliotéke ani tohto roku nezabudli na najmenších čitateľov či tých, ktorým knižky čítajú ešte dospelí. Bola im vyhradená rozprávková dielňa **Mama, tata, čítajte s nami**. Skúsení detskí redaktori a animátori zapájali deti do diania. Deti hrali divadlo, rozprávali svoje zážitky, kreslili a vystrihovali obrázky. Bola som na veľtrhu s rodinou mojej priateľky zo štúdií a mali so sebou päťpolročné dievčatko. Domnievala som sa, že tam vydrží tak dve-tri hodinky a potom bude unavená. Vydržala celý deň.

Jarmila Wankeová
Foto LIC, DAJAMA

Prechádzky Slovenskom 6

Historické centrum „zlatej“ Kremnice

V minulom čísle sme upreli pozornosť na tie slovenské mestá, ktoré sú vďaka svojej výnimočnej architektúre a géniu loci zapísané medzi jedinečné súbory mestských pamiatkových rezervácií. Začali sme na severozápade krajiny, v metropole Považia – Žiline... Skôr ako od nej zamierime Slovenskom na juhovýchod, iba pripomínáme, že každú takúto návštevu zavírame pozvánkou na niečo veľmi unikátne v danom meste a jeho najbližšom okolí. Úprimne, každá torta má mať svoju čerešničku kdesi na vrchole (a tentoraz to bude platiť do bodky!), no nie?!

Kremnica, odpradávná uložená v kolíske uprostred Kremnických vrchov, v stredoveku stála v centre pozornosti panovníkov vďaka výskytu i ťažbe zlata a striebra. Predpokladáme, že oba kovy sa v meste a jeho okolí ťažili už od 10. storočia, hoci skutočný rozmach ťažby nastal až začiatkom 14. storočia. Kedysi dávno, 17. novembra 1328, udelil uhorský kráľ Karol Róbert z rodu Anjou osade s pomenovaním „Cremnychbana“ privilégia slobodného kráľovského banského a minciarskeho mesta. Zároveň tu založil mincovňu, ktorá počas stáročí nepretržite slúži na razenie mincí, podporujúcich predovšetkým v stredoveku panovnícke tróny európskych monarchov. A vlastne spoľahlivo pracuje až dodnes, čo jej dodáva punc najstaršieho takéhoto „podniku“ na európskom kontinente! Ako sme už spomínali, baníctvo a minciarstvo prinieslo mestu bohatstvo a slávu. Dôkazom postavenia je i fakt, že tu sídlil komorský gróf, stojaci na čele banskej a mincovnej komory spravujúcej rovný tucet stolíc a zároveň riadiaci banské podnikanie i dozerajúci na ťažbu drahých kovov. Dôležitosť Kremnice sa odráža aj v jej vedúcom postavení vo Zväze siedmich stredoslovenských banských miest a podnes používanom prívlastku „zlatá“. Mesto bohatlo aj zo svojich hustých lesov, početných mýt, daní a rôznych poplatkov, finančnými pôžičkami kráľovskému dvoru získalo napríklad osady predtým patriace hradu Šášov. V prvých desaťročiach 16. storočia sa vo všetkých banských mestách na strednom Slovensku začal ohlášať úpadok, rozhodujúci vplyv na banské podnikanie získala Thurzovsko – Fuggerovská spoločnosť, predstaviteľ tejto firmy, Juraj Thurzo sa stal

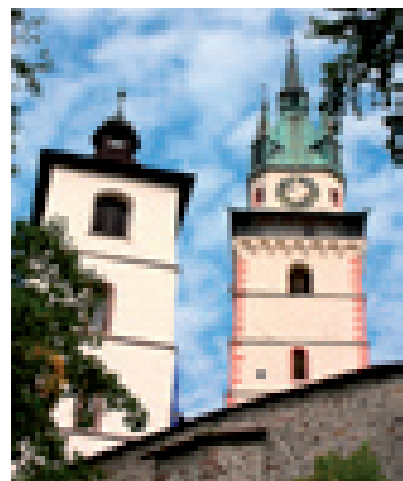
kremnickým komorným grófom. Prišli však aj rany osudu. Tretinu mesta zničil požiar v roku 1560, turecké nebezpečenstvo zas negatívne ovplyvnilo jeho dejiny v 16. i 17. storočí, keď značnú časť dovtedy nadobudnutých financií pohltili nevyhnutné práce na opevňovacích systémoch. Veľké finančné prostriedky si od mesta nekompromisne vyžiadali vodcovia protihabsburských stavovských povstaní – Bočkaj, Betlen, Tököli i František Rákóczi. Veľký význam pre rozvoj priemyslu v Kremnici bolo vybudovanie železničnej trate Zvolen – Vrútky ukončené v roku 1872.

Mestský hrad, morový stĺp i chránený park

V roku 1950 bolo historické jadro mesta vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu, vďaka čomu boli jednotlivé pamiatkové objekty postupne obnovované a sporadicky sa tak deje dodnes. V roku 1992 bol po 17 rokoch archeologického výskumu a obnove narušenej statiky opäť sprístupnený impozantný mestský hrad, ktorého areál v roku 1970 vyhlásili za národnú kultúrnu pamiatku.

Centrálnou časťou mesta je takmer obdĺžnikové námestie. Radnica bola umiestnená v pôvodne gotickom dome, ktorý bol prestavaný podľa potrieb magistrátu v duchu neskorobarokového klasicizmu. Na jeho poschodí bola v celej šírke domu zriadená radná sieň. Na bočnej fasáde sú stále zreteľné stopy pôvodného gotického stavu, otesané

Pred výškou kostolnej veže treba zakloniť hlavu

Bývalé meštianske domy, dnes sídla viacerých múzeí

kamene pôvodného náročia a dymový otvor. Zrejme pri prestavbe v 18. storočí bola radnica spojená s domom, ktorý stál na parcele za ňou. Vzhľad a riešenie obytných domov v Kremnici ovplyvňoval svahovitý terén i spoločenské postavenie ich obyvateľov – podnikatelia, minciari a obchodníci stavali svoje domy na námestí ako objekty priechodného i sieňového (tzv. mázhausového) typu. Prvé mali fasády rozvinuté do šírky, druhé boli zastrešené vysokou sedlovou strechou s murovaným alebo dreveným štítom. K typickým mázhausovým kremnickým domom patrí napríklad dnešné Múzeum mincí a medailí s neskorogotickým vstupným portálom. Tento dom postavili v 14. storočí, v 15. ho rozšírili a v 18. prestavali v barokovom slohu a po druhej svetovej vojne vrátili do pôvodného stavu. Oplatí sa vstúpiť aj do domu s popisným číslom 8 – je to lekáreň, v ktorej sa zachovalo renesančné schodisko s umelecky vytepanou mriežkou zo 16. storočia. Keď zakloníme hlavu, vidíme fascinujúci kazetový barokový drevený strop, a keď sa znovu pozrieme pred seba, upútajú nás intarzované dvere. K domom prejazdového typu patrí aj dom s číslom 13 s polkruhovým gotickým portálom, ktorý poukazuje na to, že ho s veľkou pravdepodobnosťou vybudoval staviteľ brány mestského hradu. Dom postupne prestavali v renesančnom slohu, v 18. storočí upravili fasádu v barokovom slohu, pozoruhodné sochy Krista a Immaculaty pochádzajú z dielne známeho umelca D. Stanettiho. Na námestí stojí aj františkánsky kostol a kláštor zo 17. storočia, ktorý je postavený na parcelách dvoch starších domov. Stavbu dokončili v roku 1660, ale kostol vysvätili až v roku 1715 a v roku 1758 k nemu pristavili lorentánsku kaplnku. Pôvodná budova mala štvorkrídlový pôdorys s tzv. rajským dvorom, okolo ktorého obiehala krížová chodba. Kostol je jednolodový, zaklenutý krížovými klenbami. Hlavný oltár má stĺpovú architektúru s obrazom stigmatizovaného sv. Františka, nad vchodmi do sakristie zaujmú pozoruhodné sochy sv. Kataríny a sv. Barbory. Severnú stranu presbytéria zdobí veľký obraz nanebovzatia Panny Márie od významného štiavnického maliara Schmidta. Neprehliadnuteľný a po dlhých rokoch rekonštrukcií „revitalizovaný“ Trojičný morový stĺp má skoro 20 metrov vysokú architektúru pylónového typu. Okrem súsošia sv. Trojice na ňom vidíme i viacerých svätcov, drobných anjelikov a minuciózne vypracované reliéfy s náboženskou tematikou. Stĺp je dielom viacerých sochárov, spomínaného Dionýza Stanettiho, Martina Vogerleho a Antona Mazera podľa návrhu prvého z nich. Každý návštevník mesta ocení fakt, že v Kremnici sa dodnes zachovalo takmer súvislé mestské opevnenie s Červenou i Čiernou baštou a pôsobivou Dolnou bránou, ktorou vstupujeme do historického centra mesta. Mestské hradby nadväzujú na opevnenie hradu a mali len jeden múr, v hornej časti so strieňami a na vnútornej strane drevenú pavlač. Dolná brána je jedinou zachovanou. Jej priechod má polkruhový portál, v polovici 16. storočia bol pred ňou postavený barbakan, ktorého veža má podobný tvar ako vlastná brána. Ústupky v murive nad obidvomi portálmi dokazujú, že každý z nich mal osobitný padací most. Na čelnej i bočných stranách sú zreteľné, z kameňa vytesané, smolné nosy (slúžiace obrancom na liatie smoly na obliehateľov), kamenné reliéfy banských a minciarskych nástrojov po oboch stranách portálu sú novšieho pôvodu. Vonkajšie štvrté Kremnice, ktoré vznikli až v 14. storočí, tvorili väčšiu časť mesta a dodnes je pre ne

charakteristická pomerne voľná zástavba, v ktorej prevládajú typické banícke domy. Stojí tu napr. tzv. Krížkov dom, gotická stavba, v ktorom žil významný slovenský historik a archívár Pavol Krížko, čo pripomína pamätná tabuľa na jej fasáde. Oproti tomuto domu stojí klasicistický evanjelický kostol, postavený na mieste staršieho dreveného kostola. Za ním nájdeme klasicistickú kúriu, v ktorej v rokoch 1881 – 1908 býval slovenský spisovateľ a banský lekár Gustáv Kazimír Zechenter – Laskomerský. (Mimochodom, veľký priateľ významnej vlasteneckej českej spisovateľky Boženy Němcovej, ktorej pomáhal i počas jej pobytov na Slovensku pri zbieraní ľudovej slovesnosti, ktorá potom vyšla knižne ako rozprávky...) Za kúriou oči i dušu poteší a telo osvieži chránený park so vzácnymi drevinami, na ktorého vzniku a zveľadovaní má veľkú zásluhu i spomínaný lekár a nápaditý literárny glosátor svojej doby. Za zmienku stojí špitálsky kostolík s nemocnicou pre chudobných a zmrzačených baníkov, postavený južne od Dolnej brány, so zachovaným pôvodným gotickým interiérom s rebrovými klenbami.

Pohľad zhora do stredoveku i dneška

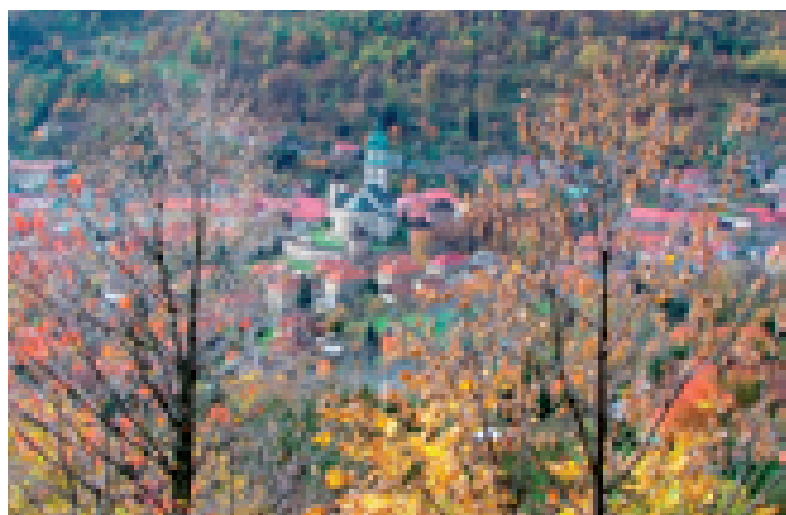
Od jesene tohto roku sa nad Kremnicou týči nová dominanta. Je ňou parádna drevená vyhliadková rozhľadňa. Ba vlastne trojpodlažná veža, ktorá ponúka svojim návštevníkom nádherné výhľady na mesto pod ňou i okolitú prírodu. Necelú hodinku k nej trvá cesta priamo z centrálneho námestia Kremnice, ešte kratšia, trvajúca necelú polhodinku zas z neďalekej obce Krahule, od tamojšieho kostola pri kostole. Značky po jednej i druhej nás spoľahlivo dovedú do cieľa v nadmorskej výške 959 metrov a treba s plnou vážnosťou povedať, že sa oplatí tam vystúpať. Len pre históriu ešte môžeme uviesť, že jej výstavba nebola jednoduchá. Brzdilo ju počasie, ale aj ťažká technika dostala zabrať v málo prístupnom teréne. Ľudská noha to má o poznanie jednoduchšie. Na prvý oficiálny deň rozhľadne bol zvedavý aj autor jej návrhu, architekt Boris Hochel, ktorý sledoval, ako odoláva náporu davov ľudí, ktorí na možnosť pozrieť sa na historické mesto zhora čakali v radoch. Pre architekta bol výber materiálu od začiatku jasný: „Drevo je mi najbližšie. Okrem toho sme od začiatku plánovali použiť miestny materiál, pozrite sa na tie silné

stĺpy z voňajúcej guľatiny a vrchol zakrytý šindľovou strieškou.“ Ostáva nám len dodať, že výhľad je naozaj nádherný a odporúčame ho každému. Ešte odkaz pre milovníkov histórie. Rozhľadňa pripomína strážnu vartovku, akých bolo v okolí počas tureckej hrozby v stredoveku hneď niekoľko.

Text a foto Igor Válek

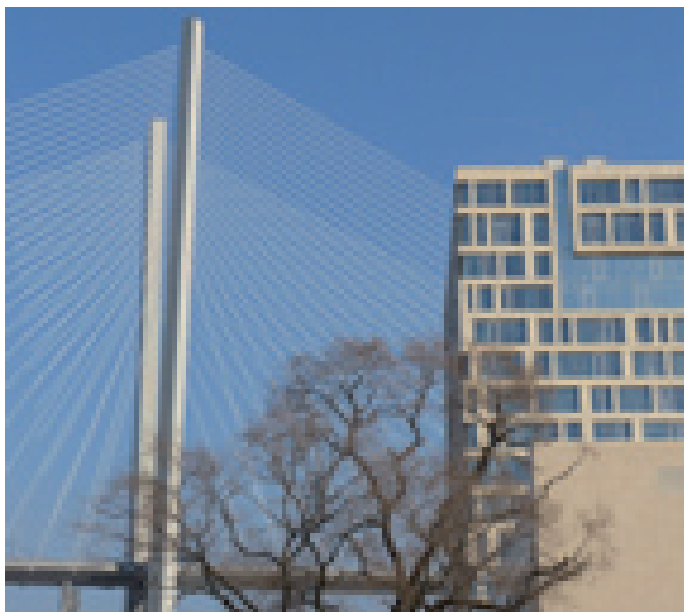
**Nová drevená rozhľadňa...
...a pohľad na Kremnicu z nej**

Z Irkutsta do Vladivostoku

alebo cesta zo Sibíri na Ďaleký východ

Časť 1.

Most v Chabarovsku

Irkutsk, 26. januára 2013. Ideme nakúpiť potraviny. Cesta bude dlhá. Večer vyprázame rezne.

O 22.00 sa začínam baliť. Na balenie a upratovanie mám celú noc. Nebudem spať – na spánok mám vyhradené nasledujúce tri dni. Zaznamenávam politickú situáciu v Čechách. Česi si volia – po prvý raz priamo – prezidenta. Nadránom si preto dávam panáka Putinky. Jej chuť je taká ako moje pocity. Blíži sa piata hodina rána miestneho času. Batoh praská vo švíkoch. Dve tašky plné jedla sú pripravené.

26. januára miestneho času prichádza taxi. Šofér vtípkuje, my tiež. Sme plní nadšenia. Na dva týždne opúšťam svoje irkutské útočisko. Cestovať po Transsibírskej magistrále bol môj sen. Vladivostok sa mi vždy zdal tak ďaleko! Teraz sa ale približuje. Usmievam sa. Je teplo, len -10°C, medziobdobie medzi tridsaťstupňovými mrazmi. Pred vlakom stojí „džurná“ v modrom plášti a kontroluje pasy a cestovné lístky. Presne o 6.57 opúšťa diaľkový vlak na trase Penza-Vladivostok Irkutsk. „Zdravstvujte“, zoznamujeme sa s našou spolucestujúcou, pani asi okolo päťdesiatky. Na viac sa nezmôžeme. Vo vlaku je ticho. Od „džurnej“ dostávame postelnú bielizeň. Ukladáme sa na lôžko a usíname. Zobudíme sa hneď po poludní, do naozajstného ruchu mraveniska, do vône čaju a kávy, a smradu instantných „šmakulád“ od výmyslu sveta.

Vo vlaku

Cesta z Moskvy do Vladivostoku trvá 7 dní, v ktorých vlak prekoná rovných 9 298 km. My sme ale také „béčka“, ktoré cestujú (cestujeme tri dievčence) len z Irkutska do Vladivostoku (4 080 km), so zastávkou v Chabarovsku. Do Chabarovska cestujeme 3 dni, odtiaľ sme vo Vladivostoku za pol dňa. Celý čas cestujeme pustou krajinou, hlbokou tajgou s výhľadmi na vysoké hory. Na trase Irkutsk – Vladivostok cestujeme naprieč 6 regiónmi, dvomi časovými pásmami – prvú hodinu si prirátame v meste Čita, ďalšiu hodinu potom v stanici Oblučje (posledná dlhšia zastávka pred Chabarovskom). Vo vlaku sa vám čas stáva relatívnym. O čas sa začínate viac zaujímať v okamihu, keď sa blíži vaša konečná stanica. Ale pozor! Čas príchodu je udávaný podľa Moskvy, je teda nutné správne pripočítat (ak smerujete na východ) a odčítať (ak cestujete na západ), aby ste náhodou neprešli, alebo zbytočne nevstávali uprostred noci.

Je 27. ledna odpoledne, trochu mi nafoukalo na hlavu. Už vím, že si nemám lehať hlavou k oknu. Peci je trochu namrzlé. Pomalu prozkoumávame taje nášho vagónu. Jelikož jsme v tzv. plackartu, což vypadá jako otevřená kupé, sdílíme prostor s dalšími 30 lidmi. Překračujeme nohy odpočívajících osob, někdo ale obědvá či si dopřává desert s kávou. Toaleta je také nutností. Pěkná, celá v nerez. Udržovaná. Takové byste mnohdy v českých vlacích stěží hledali. Následně si jdeme pro horkou vodu do vagónového samovaru. Zaléváme si čaj a vybalujeme oběd. Povídáme si s paní, která s námi sdílí „kupé“, je milá, skoro jako naše máma. Jede až do Ussurijska. Váží si toho, že jsme milé cizinky, umíme rusky, a tak nás čekají tři skvělé dny plné smíchu, hovorů a porozumění. Je fajn, že se k nám nepřistěhuje už nikdo jiný. Během cesty si zde vytvoříme pokoj, dům, naše všechno. Sdílíme stůl, zavazadlový prostor (to byste se divili, jak je důležité umět sdílet zavazadlový prostor pod spodní postelí – pokud bydlíte s nějakými sobci, s nimi se jen tak nedomluvíte). V ruském vlaku, obzvláště tom dálkovém, je tedy potřeba notná míra tolerance, komunikativnosti a především odvahy.)

Po obědě následuje desert, je libo čokoládový bonbón? Následně odpočinek. Ačkoliv jsem si vzala knihu, zjišťuji, že to byla zbytečná zátěž do batohu. Po probuzení následuje opět čaj, malá konverzační lekce, hledím z okna a nestačím se divit, jakou pustinou jedeme. Slunce se sklání za obzor, ty západy při jasné obloze a nad holými pláněmi či zasněženými horami jsou nezapomenutelný zážitek. Blíží se večer a s ním večere. Ačkoliv je zde požívání alkoholu zakázáno, otevírají se první lahve vodky a piva (avšak žádné divoké pitky se tu nekonají, ty jsou v kupečkových vagónech – tam mají cestující více peněz). Na zastávkách v kioscích se alkohol také neprodává, ačkoliv podpultové pivo s příplatkem sehnat můžete. To samé platí v samotném vlaku, pokud jste zadobře s paní „džurnou“, pak máte všelijaké výhody, i ty pivní. S přibývajícimi nočními hodinami lidé pomalu uléhají ke spánku, ti vytrvalejší si dávají druhou večeri. Kolem půlnoci již celý vagón spí, sedím u okna, nemůžu spát. Sleduji noční tmavou krajinu, kterou osvětluje jen měsíc, hvězdy na obloze září. Veřejné osvětlení v nedohlednu. Mrzne. Vlak ujíždí závratnou rychlostí. Jako by chtěl dohnat půlhodinové zpoždění, které nabral přes den. Nad ránem zastavujeme na stanici nedaleko malé sibiřské osady. Vylézá jen pár odvážlivců. Džurné venku oklepávají rampouchy zpod záchodových mís. Nádražní idylka.) Pokud se zastavuje přes den, je na stanicích poněkud živěji. Toulaví psi běhají po peroně, bábušky prodávají pirožky, vařená vejce, sušené ryby. Cestující vylézají či nastupují s plastovými károvanými taškami „made in China“. Mnozí vylézají, jen aby si zakouřili. Nebo vyfotili, co je jim milé. Brzy se z nás cizinek stávají známé tváře, po prvním dni nás začínají neznámí spolucestující zdravit.

A tak nám čas ve vlaku ubíhá - první den jsme nadšené, druhý den méně nadšené a (paradoxně z toho sezení a ležení) unavené. Třetí den se k naší unavě přidává jemná averze ke všem lidským i potravinovým pachům a ke konci třetího dne jsme už celkem rády, že jsme v cíli. V našem prvním malém cíli na Dálném východě, v Chabarovsku.

Chabarovsk, město na řece Černého draka

Chabarovsk leží na jihu Chabarovského kraje. Protéká jím řeka Amur (v překladu z čínštiny řeka Černého draka), která v zimě zamrzá. Název Amur vznikl z evenského názvu Momur, což bylo přejato z nanajského názvu Mongu, Mongbu (velká řeka, silná voda). Slovo Momur však někdo kdysi špatně vyslovil Omur, a pak se začalo říkat Amur. Amur je zároveň hraničící řekou mezi Ruskem a Čínou. Rusové zde proto často podnikají nákupní i poznávací výlety do Číny (je to, jako když Češi jezdí na nákupy do Polska).

Vladivostocké vlakové nádraží v únorovém ranním oparu

Zimní rybaření u břehů Ruského ostrova (součást Vladivostoku)

Čína je na Dálném východě mnohem více vnímána jako silný partner, proto rusko-čínské konference, výstavy, oficiální návštěvy v dálnévýchodních městech jsou téměř na denním pořádku.

Zajímavý je původ názvu města. Každý by si řekl, že jej musel založit jakýsi Chabarov. Avšak... V květnu 1858 byla na místě dnešního Chabarovsku založena vojenská osada Chabarovka, která se dlouhých 40 let rozvíjela, přetvářela se na město, které v r. 1893 získalo název Chabarovsk. Osadu založila osobnost významná pro dějiny Sibíře, zejména pak Dálného východu, a to Nikola Nikolajevič Muravjov-Amurský. Tento hrabě a zároveň gubernátor Východní Sibíře se v pol. 19. století zasloužil o navrácení Amuru Rusku a posléze se rozhodl, že bude nazývat nově založené sibiřské osady jmény slavných průzkumníků Sibíře. A právě jedním z nich byl Jerofej Pavlovič Chabarov, v pol. 17. st. podnikl velkou expedici na řece Amur.

Chabarovsk je po Vladivostoku druhé největší město Dálného východu. Žije v něm přes půl milionu obyvatel, kteří si již zvykli na značně kopcovitý charakter města. A tak se vám občas zdá, že jste spíše v Americe, v San Francisku (tím spíš, když na jednom z domů uvidíte nápis psaný cyrilicí „kinoteatr Hollywood“). Jakmile však potkáte maršrutku, sochu Lenina, památník obětem Velké občanské války či občanské války na Dálném východě (v letech 1918 - 1922) či pravoslavné chrámy, Amerika se vám rozplyne před očima a vrátíte se zpět do Ruska... Po procházce centrem města si uvědomíte, že skutečně již nejste na Sibíři, ale právě na Dálném východě.

Plackartní vagon ve vlaku na trase Penza - Vladivostok

Chabarovsk vás nepochybně zaujme svojí architekturou. Na hlavní ulici města Muravjova-Amurského jsou dominantní nejstarší budovy z pol. 19. století, charakteristické červenými cihlami. Více než 30 staveb (nejen těchto červených) je zapsáno do seznamu státních architektonických památek. Kdo by to byl řekl do stovacetiletého města. Pokud sejdete do bočních ulic, naleznete zde mnoho zchátralých, ale překrásných honosných staveb, ve kterých žili tehdejší mecenáši a obchodníci.

Naleznete zde také řadu pravoslavných kostelů, které můžete dobře vidět z nábřeží Amuru. Jsou však jen 100 let staré, a tak v nich poněkud chybí to stáří a tajemný duch. Největší atrakcí města je mnohem méně prozaické místo – most přes řeku Amur. Je součástí Transsibiřské magistrály, měří téměř 2,5 km. Jezdí po něm vlaky i auta. Pro pěši je bohužel uzavřen. Fotky tohoto mostu jsou velice známé, ale kdo ho přeci jen neviděl, tak stačí získat bankovku o hodnotě 5 000 rublů a podívat se na něj. A spolu s pohledem na bankovku, jejíž poměrnou částku předáváme paní pokladní na Chabarovském vlakovém nádraží, pomalu opouštíme Chabarovsk a už jen 15 hodin nás dělí od pohledu na Japonské moře. Chceme ušetřit čas i peníze, a proto vyjíždíme v podvečer. Jen co se vospíme, budeme na konci světa. Opravdu se to děje?

Dokončení v příštím čísle.

Text a foto Zuzana Zahradková

*Jaroslav Krček hrá na fujaru - slovenský ľudový nástroj (vľavo)
Magdaléna, dcéra Jaroslava Krčka (hore)*

a ničím nenahraditeľný. Dieťa je uspávané príjemnými, nežnými zvukmi, ktoré pravidelným rytmom napodobňujú tep ľudského srdca.

Srdcom súboru Musica Bohemica je dirigent a skladateľ Jaroslav Krček, ktorý nielen hrá na mnoho hudobných nástrojov, spieva, ba dokonca vyrába pre potreby súboru nové nástroje. Od študijných čias sa prirodzene zaujíma o folklór a spolu s ním o anonymné hudobné prejavy českej kultúry. Všetky tieto aktivity smeruje k tomu, aby prebudil vo svojich poslucháčoch náklonnosť k ľudovej a historickej anonympnej hudbe.

Prečo ste sa rozhodli natočiť uspávančky?

Ukolébavky jsou v dnešním světě poněkud opomíjeným žánrem. A věřte - je to velká chyba. Dítě v raném období svého života patří především matce. Matka je ta, která si s dítětem povídá, která se s ním laská, která mu projevuje svůj mateřský cit. A když při tom ještě zpívá, dostává dítě nejen první kulturní zážitek a spolu s ním i po léta vytříbený vkus, ale i pozitivní energii, řekl bych čistý duchovní pokrm, zprostředkovanou lásku. To všechno v ukolébavkách je.

AD FONTES

Na jeseň tohto roka vydal komorný súbor Musica Bohemica nové dvojCD s názvom „AD FONTES – K PRAMENŮM“.

Leitmotívom tohto hudobného diela sú verše českého básnika Františka Branislava:

„Přibliž se zpěvem, vítězivá sílo,
pro kterou jaro travnaté dny slaví...“

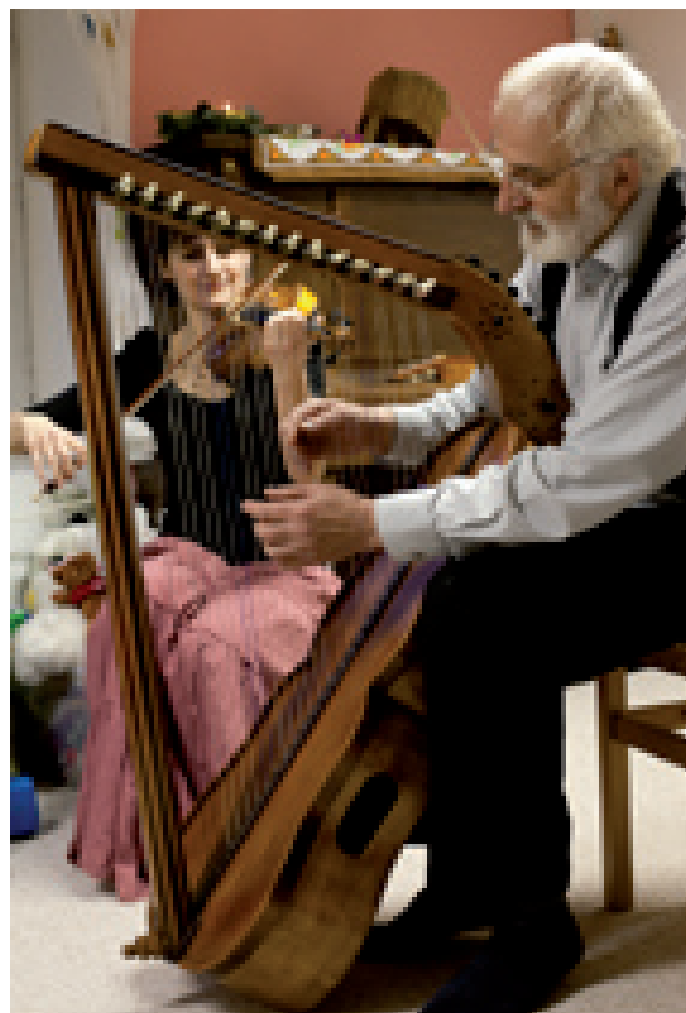
Jar ako detský vek, ako zrodenie, ako večne tvorivá sila, ktorá omladzuje a dáva nádej, že v podstate nič neumiera, len sa premieňa do krásy, ktorá tvorí život.

Život, v ktorom si každý z nás nesie kus detskej duše vo forme zmyslu pre fantázie, chuti tvoriť a túžby prežívať radosť. Radosť, ktorá je prameňom, z ktorého tryská ona tvorivá sila, vďaka ktorej vznikajú výtvory, ktoré inšpirujú, prinášajú radosť a oblažujú dušu.

S týmto zámerom boli nahrané ľudové uspávančky z Čiech, Moravy a Slovenska. Pretože uspávančky sú prvé piesne, ktoré dieťa počuje, a zároveň patria k základným hudobným prvkom každej kultúry v celej histórii ľudstva. Texty týchto piesní vznikali počas stáročí prirodzene, zo silného citu, tak ako ozajstná poézia, ktorá nikdy nezanikla. Vždy boli odovzďované z generácie na generáciu. Uspávančky sú piesne, spievané s veľkou láskou, preto je ich účinok trvalý

Vlastnoručne vyrobený nástroj tromba marina

Jaroslav Krček hrá na malú chromatickú harfu vlastnej výroby

Môžeme aj vo Vašej autorskej tvorbe nájsť uspávanky?

Ano. Zkomponoval jsem dva cykly. Ten prvni už velmi dávno – a sice při svém studiu na konzervatoři. Je to vlastně taková malá kantáta pro dívčí nebo ženský sbor se sóly pod názvem „Kolíbačky“. Ten druhý se jmenuje „Nad kolébkou“ a jedná se o tři skutečné ukolébavky. Oba cykly vznikly na texty mého přítele Jindřicha Pecky.

Zaoberali ste sa niekedy slovenským folklórom?

Zabýval. A s veľkým obdivem.

Áké rozdiely vnímate medzi českými a slovenskými ľudovými piesňami?

Česká lidová píseň nezapře vliv západní kultury. Slovenský folklor je naopak velmi ovlivněn kulturou východní a též (v některých oblastech) kulturou maďarskou. To je nejcitelnější rozdíl. Nesmíme zde ale opomenout Moravu, kde se stýkají vlivy kultur obou směrů.

A aký je Váš vzťah ku Slovensku?

Ten nejlepší!

Spolupracovali ste niekedy so slovenskými umelcami?

No jeжда! Odpověď na tuto otázku by se nevešla ani do tlusté knihy!

Byly doby, kdy jsem byl na Slovensku častěji než doma. Začalo to mou profesí, kterou jsem zastával v gramofonové firmě Supraphon. Jakožto hudební režisér jsem měl za povinnost natáčet na Slovensku především se Slovenskou filharmonií nebo se Slovenským komorním orchestrem. Tento báječný soubor, kterému se

říkalo Warchalovci, mi obzvláště přirostl k srdci. Mohu je dodnes považovat za blízké přátele.

Když byla v Bratislavě založena gramofonová firma OPUS, dojížděl jsem tam také proto, abych této, tenkrát mladé firmě, pomáhal. Tato spolupráce trvala až do rozdělení obou republik, které dodnes těžce nesu.

Moje spolupráce však nebyla jen v profesi hudebního režiséra. Stál jsem totiž u založení dnes světově proslulého komorního orchestru Capela Istropolitana. S ním jsem koncertoval jako dirigent nejen na Slovensku a v Česku, ale i v dalších evropských zemích a Americe. Také jsem s tímto orchestrem natočil, rovněž jako dirigent, přes 20 CD s barokní, romantickou i současnou hudbou. Dodnes se přátelím s intendantem zmíněného orchestru Karolem Kopernickým, kterému vděčím za důvěru a ochotu se mnou v takovém rozsahu spolupracovat.

Čo ešte Vás spája so Slovenskom? Čítala som, že ste boli veľmi úspešným skladateľom v rozhlasovej súťaži Prix Bratislava.

Ano. Ta soutěž měla přesný název Prix de musique folklorique de radio Bratislava. A byla celoevropská. Já jsem se účastnil všech ročníků a byl jsem spolu s mým slovenským přítelem Svetozárem Stračinou v žebříčku oceněných skladatelů na prvním místě.

Máte nejaké želanie, čo sa týka spolupráce so Slovákmi?

Rozhodně bych si přál se ještě alespoň jednou setkat se všemi slovenskými přáteli, kterých nebylo málo, a sdělit jim, že na ně láskyplně vzpomínám.

Text a foto Irena Ďuríková

Pozerať dopredu sa oplatí

Názov tohto článku charakterizuje dnešnú dobu. Stále sa opakujúce, občas aj múdre, ale potom strašne otravné reklamy, optimistický hlas moderátorov (pripomína optimizmus moderátorov prvomájových sprievodov) a nádej, na ktorú čakáme už téměř štvrtstoročia a možno v nej aj odkráčame do iných svetov. Čo všetko sa dnes oplatí? Stále ješ, a hocičo. Stále kupovať autá, lebo iba dnes sú najvýhodnejšie. Kupovať odevy, lebo letný výpredaj sa začína pred začiatkom leta. Kolotoč kolotočov optimistických médií a ľudí v nich. Do tohto reklamného zúfalstva o šťastí občas vtrhnú úchytky filmov o tečúcej krvi a úprimne čistej láske, o bitkách jeden proti päťdesiatim, o násilí víťazov a hanbe trpiacich. Keby sa tak niekto pokúsil naplniť vetu: „Žiť dopredu sa oplatí.“

Postavenie, ktoré má v každom spoločenskom marazme či hľadani kultúra, je nezastupiteľné. Umenie zjemňuje hrubosť víťazov. Vytvára prestíž mocných. A obohacuje bežného človeka.

Tvorivosť a umelecký výraz v tvorbe najmladších očakáva každá ľudská generácia. Najviac však tá najmladšia. Jej radosť a nepokoj sú podkladom pre tvorivú rekapituláciu i vízie budúcnosti. Práve prirodzenosť a divokosť, nadšenie a kritickosť, odmietanie a vnímavosť budujú spoločnosť. Pokiaľ im to víťazi umožnia či dovoľia.

Skupina DEŇEL je úžasné a jedinečné uskupenie najmladších tvorcov, z ktorých mnohí končia bezstarostné umelecké školy a mnohí začínajú žiť a tvoriť v komplikovanom svete významných i nepodstatných osobností. DEŇEL je skomolenina slov LEN DEN. Taká nádherná, že vytvorila tento názov. Jednodňové výstavy boli doposiaľ pravidlom. A 1. decembra sa opäť len v jeden deň, v nedeľu, uskutočnila prehliadka ich tvorby vo vlastnom a rôznorodom podaní. Piata kolektívna výstava s názvom „Pozerať dopredu sa oplatí“ sa konala v prestížnych priestoroch galérie na Západnej terase Bratislavského hradu v Bratislave. Zúčastnilo sa jej téměř tridsať mladých. Najkrajšie na výstave bolo, že bola pripravená s nekonečnou nádejou. Akoby najmladší vedeli, že umenie nie je v prázdnote. Že život je reálny. A zaujať treba úsilím niečo dosiahnuť. Že celebrity nie sú umelci. A z násilia a hlúposti sa dá rýchlo unaviť.

Dnešné umenie je veľmi často o tvorení nie umenia, ale umelca ako legendy. Všetko, čo vytvára, hodnotia médiá. Ani neviem, či slovo tvorba zodpovedá jeho obsahu. Umenie však vzniklo a vyvíjalo sa predovšetkým na zobrazenie precítania krásy a hľadanie hodnoty života. Učiť ľudí objavovať a vnímať bez slov. Experiment je súčasťou všetkej tvorby. Ale tvorba ako taká experimentom nie je.

Diela skupiny DEŇEL sú krokmi vnímavého a nespútanej radosťou. Vedia vždy upozorniť, že niet hranice medzi detstvom a dospelosťou. Že deň prichádza každý deň. A zelená farba znamená život. A medzi týmito zaujímavými umeleckými „začiatočníkmi“ sa formujú tvorivé osobnosti. Do obrazov vkladajú vizuálne svedectvo ich duševného sveta, ktorý je nesmierne citlivý. Vnímavý človek vycíti. A tvorca to aj vypovie.

Dnešné umenie je spleť všetkého známeho. Objavov je veľmi málo. Jeho vývoj, zdanlivo nezmyselný, nemá dynamiku a rozvoj. Iba sa tak tvári. Chce taký byť. Obdivujem jedincov, ktorí presahujú tieto úvahy. Sú späť s tým skutočným novým, a aj vďaka nim vzniká to dobré v skupine DEŇEL.

Čo je umením dnes? Všetko? Nič? Minimalizmus či akčný maximalizmus?

Niekedy v živote stačí tak málo. A platí to aj pre kultúru. Zastaviť sa a pozrieť okolo seba. Vrátiť sa k zdroju života, na ktorý sa postupne zabúda. A ten je veľký milióny svetelných rokov.

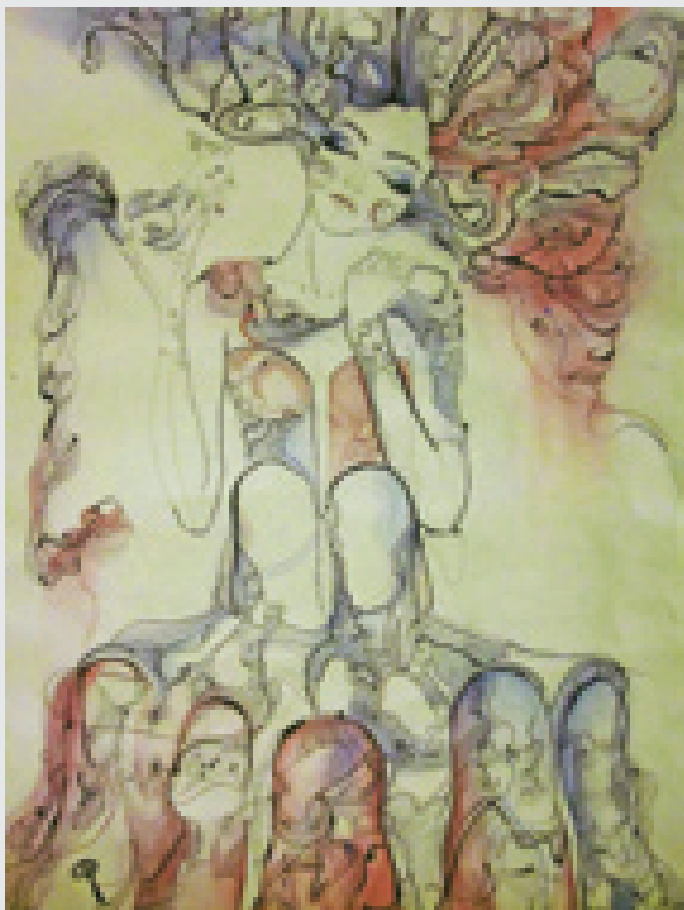
Luboslav Moza
Foto archív autora

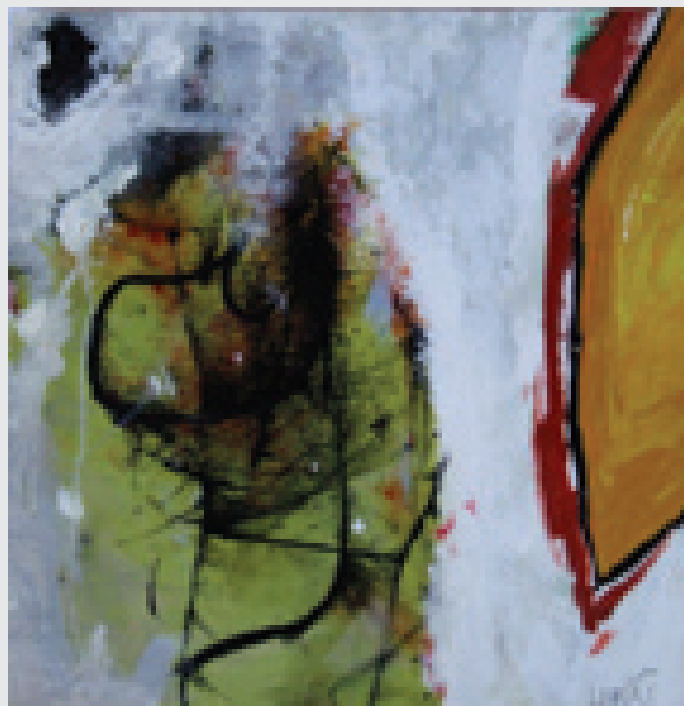
Denisa Dubníková – Socha, komb. tech., 2013

Ráčková Viera – Vzťah, uhlik, 2013

Diana Elischerová- Začiatok konca, tuš, akvarel, 2013

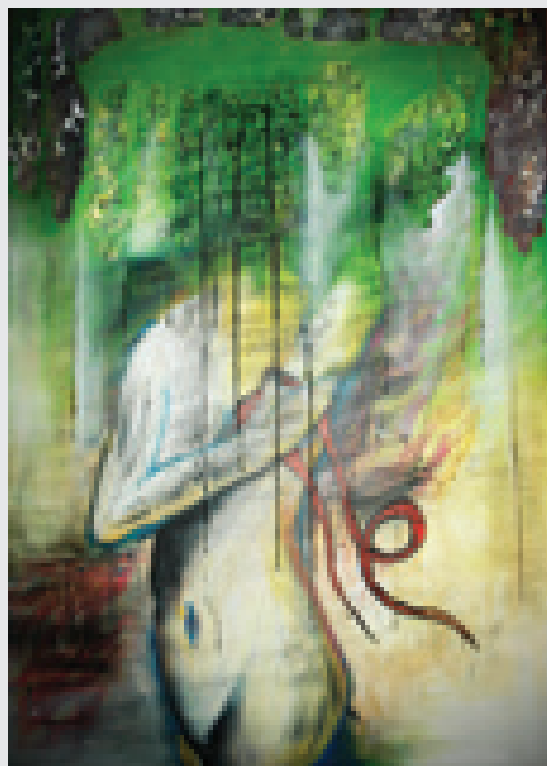
Lukáš Pifka - Šúpanie banánu, akryl a olej na dreve, 2013

Veronika Kannová - SAM 1311, komb. tech., 2013

Jana Ficová, Sleeping future 2, akryl na plátne, 2013

Angelika Nagyová - Hroznový sen, akryl, 2013

Peter Lacko,

architekt ticha

Kde jste hledal uplatnění po absolvování studia architektury na ČVUT v Praze?

Okamih nerozhodnosti bol veľmi krátky. Po ukončení školy som sa vrátil domov do Košíc a uvedomil som si, čo všetko sa v Prahe stalo. V polovici štúdia prišla revolúcia, všetko sa zmenilo a život tu bol dynamický. Nadobudol som tu kontakty. Preto som sa vrátil do Prahy a nastúpil do zamestnania, aby som získal autorizáciu. Na to potrebujete tri roky praxe. Začal som pracovať v ateliéri Josefa Pleskota a zostal tam päť rokov. Dnes tento architekt patrí medzi renomované osobnosti.

Jaká byla doba 90. let, kdy jste absolvoval a začínal svoji praxi?

Bola to taká porevolučná štartovacia doba. Budovali sa nové inštitúcie, radnice, ambasády... Upravoval sa Pražský hrad a mnohé iné reprezentačné priestory.

Občas sa ukázal súkromný investor, na konci 90. rokov prvé developerké bytové projekty.

Do ateliérov začínali penikaa počítače, grafické programy... Mennli sa zvyklosti projektantov, veľké projektové kancelárie zanikali a zakladali sa malé tímy.

Jaké byly požadavky klientů v 90. letech?

Myslím, že ľudia sa hľadali, neboli zvyknutí na v podstate neobmedzenú rôznorodosť. Mnohokrát ani nevedeli, čo majú od architekta požadovať. Za socializmu boli obklopení typizovanými stavbami, vo väčšine prípadov formálnosťou. Zrazu sa človek mohol slobodne nadýchnuť, ale vlastne nevedel hneď, čo by si predstavoval. Architekt tej doby sa tiež musel v situácii zorientovať. Skúšalo sa všetko možné, atypické postupy, objavovali sa dovtedy málo používané materiály atď. Preto v architektúre 90. rokov budeme ťažko hľadať zjednocujúce prvky.

Začal jste podnikat. Jak se hledají partneři a jak je to těžká disciplína?

Naša generácia si práve v 90. rokoch zakladala svoje súkromné ateliéry. Bolo nás dosť. Myslím, že to bolo niekoľko silných ročníkov po sebe. Nebol som žiadna výnimka. Po piatich rokoch praxe, kde som si overil všetko možné, som vďaka Pleskotovi a svojim známym získal prvé zákazky. Partnera k podnikaniu sme všetci väčšinou hľadali medzi svojimi spolužiakmi. Mnohé ateliéry fungovali pohromade už viac-menej na škole. Aj ja sa so svojím partnerom Filipom Tittelbachom poznám zo štúdií a navyše sme spolu pracovali u Pleskota.

Práca architekta nie je typický biznis, ani ju nepovažujem za podnikanie.

Často pripomína boj s veternými mlynmi, než sa vám totiž vysnený obraz pretaví v skutočnosť, vstupuje do neho veľmi veľké množstvo kompetentných, ale aj nekompetentných ľudí a vy musíte ten vysnený obraz pred nimi ubrániť. Pri každom novom projekte sa celý proces začne zase od začiatku, pretože každé zadanie a miesto je jedinečné. Práve táto ustavičná práca na „prototype“ je podľa mňa v priamom rozpore so štandardným biznisom.

Náročnosť disciplíny je podľa mňa tiež v tom, že integruje značný počet schopností a predpokladov. Je to totiž tímová profesia.

Architekt musí mať „citlivosť umelca“ a túžbu robiť veci inak, s ktorou dokáže efektívne v prospech architektúry operovať pri odboroch čisto technických (statika, doprava, technológia budovy, požiarna bezpečnosť, akustika...), ale i finančných (optimalizovať rozpočet), musí mať takticko-strategické schopnosti a nekonečnú trpezlivosť pri prejednávaní na úradoch, musí mať rečnícke predpoklady pri obhajobe projektu pred veľkým plénom a občas guráž urobiť si poriadok na stavbe... V podstate žiadnu zo spomínaných polôh neovláda dokonale, ale dohromady pri optimálnom priebehu môže ich správnym dávkovaním vytvoriť špičkové architektonické dielo.

Je to odbor, v ktorom sú rýchle radosti vzácné.

Pracujete v této branži nějakou dobu, jak se změnil pohled klienta na architekturu, jaké má dnes požadavky?

Asi je poučenejší. Ale veľké odlišnosti až tak nevidím. Možno nám za ten čas väčšmi dôveruje.

Dvojdom v Novém Městečku

Rodinná usadlosť na Orave

Téma architektúry sa začína častejšie objavovať v médiách. I keď skôr ide o prezentovanie Lifestylu.

Ten je viac in. Zahŕňa dizajn od obliekania, nábytku až po dizajnové objekty. Z týchto periodík tiež čerpajú.

Ja osobne si od tohoto trendu štýlu držím odstup. Snažím sa o takú tichšiu polohu. Dúfam, že naše domy nemajú v sebe tú rýchlosť a dočasnosť, ktorá na nás z týchto médií útočí. Chcem stavať také objekty, ktoré nie sú provokatívne, ale skôr tiché, vydržia v čase.

Cítíte ze strany svetových trendů významný vliv na architekturu v České republice, nebo je architekt ve svobodnějším postavení než třeba módní návrhář?

Svetové trendy určite ovplyvňujú aj českú a slovenskú architektúru. Architekt by mal byť ale autentický. V tomto snažení má podľa mňa neobmedzenú slobodu. Samozrejme, že chce byť aktuálny a v hľadani tejto aktuálnosti sa často pretne s podobnými prejavmi vo svete. To je asi normálne pre všetky kreatívne profesie. Architektúra je vždy odrazom vzťahu človeka k svetu v určitom priestore a čase.

Vraťme se teď do střední Evropy. Co se tu poslední dobou v architektuře děje?

Nemám hlboké povedomie o celom stredoeurópskom regióne. Z toho, čo občas vidím, sa mi zdá, že existujú dve polohy. Vo väčších centrách sa viac prejavujú globalizačné tendencie. Nové stavby sú si dosť podobné, či to je Bratislava, Praha, Budapešť. Je to taký hlavný prúd, ktorý na autenticitu v podstate rezignoval a stáva sa „internacionálnym“. Logistické areály, prímestské satelity, obchodné centrá, administratívne sklenené baraky...

Mimo centier naopak pozorujem snahy architektov, ktorí hľadajú odpovede na aktuálny obraz svojej krajiny, hľadajú jej podstatu. Chcú nadviazať na historické spomienky a pritom byť súčasní. Ale nie je ich veľa.

Je vaším oblíbeným materiálům dřevó? Všimla jsem si, že je ve vašich projektech z poslední doby hojně využíváné.

Áno, drevo mám rád, ale to, že v poslednom čase ho bolo viac, to je náhoda. Získali sme zákazky v podobnom kontexte (Šuma-

va, Orava, CHKO Křivoklát). Napríklad práve na Orave a Šumave bolo drevo najviac používaným stavebným materiálom. Preto sme ho použili.

Jste hostující architekt Slovenské komory architektů. Znamená to, že nyní pracujete i na Slovensku?

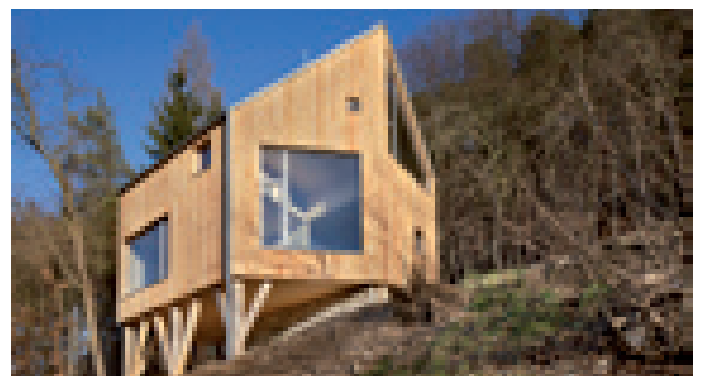
Občas sa niečo objaví aj na Slovensku. Ale nie je toho zatiaľ veľa. V novembri tohto roku sme vyhrali Cenu Dušana Jurkoviča za rok 2013, ktorú udeľuje Slovenský spolok architektov. Získali sme ju za architektonické dielo Rodinná usadlosť na Orave. Bola to naša prvá realizácia na Slovensku. Zadaná téma mala vyriešiť stavbu domu na samote v kontexte celého okolia. Jedna veľká slovenská rodina sa vracia ku svojim koreňom, do rodnej krajiny, kde spoločne relaxuje. Tvarovo odpovedá archetypu tradičného obydlija. Skutočne veľmi pripomína staré roľnícke usadlosti, ale jej využitie už je iné.

Aj ja sa tam stále vraciam za svojou rodinou. Kúpil som si chalupu na strednom Slovensku, aby sme mali miesto na stretávanie. Používam to tam ako svoje laboratórium, kosím, hrabem seno, rúbem drevo a tak. Vozím tam deti, aby zažili slovenskú krajinu, prírodu, jazyk.

Děkuji za rozhovor.

Zuzana Štancelová
Foto z archívu Petra Lacka

Drevený prefabrikovaný dom v Zbečne

Spievaj, že si spievaj, spevavé stvorenie, ved je spev najkrajšie tvoje potešenie...

LIMBORKA

20. VÝROČIE

30.11.2013 18:00

Divadlo Komédie
Jungmannova 1, Praha 1

Slovenské združenie LIMBORA
Asociácia ETNICA
BONA FIDE
Slovenský inštitút

s finančnou podporou:
MK ČR
Hl.m.Praha
ÚŠZZ

vánoční besídka s uměním

Anna Nábřová
Denisa Božová
Petra Nováková - Ondrošková
Dan Trnka
Miroslav Božný
Petr Lybáček
Petr Pšátek

pátek 13. 12. 13 od 18:00 hod
GALERIE AERO
Šaldova 12, Praha - Karlín

Oriešok pre deti slovenských krajanov nielen v ČR

ORIEŠOK

2013

Časopis pre deti, ktoré rady maľujú a čítajú

Časopis pro děti, které rády malují a čtou

ZLATÉ PRASA

Napísala
Toňa Révajová
Nakreslila
Zuzana Štancelová

Ráno sme všetci pomáhali ockovi. Nemohli sme uveriť, keď povedal, že aj on chce niečo robiť. Mama sa spýtala, či chce urobiť zemiakový šalát, alebo povysávať.

„So šalátom je babračka,“ povedal ocko. „A napokon vám nebude chutiť. Nevieš, kde je vysávač, Mirka?“

Mirka naisto otvorila dvierka na chodbovej skrini, kde má mama veci na upratovanie.

„Čo stojíš, Denis?“ všimol si ma ocko. „Zapni ten čertovský prístroj!“

„Moment, moment,“ povedala mama. „Vo vrecku sú už tri kilá smetí, treba ho vymeniť.“

Ocko sa spýtal, prečo ho teda nevymení. Mama to bez odvrávania urobila.

„Všimni si mamu,“ povedal som sestre. „Poslúcha bez odvrávania, hoci by tu mohla byť vedúca. Keby chcela.“

„Hoci tu je vedúca,“ spresnila Mirka. „Dávno viem, že ženy sú oveľa väčšie hrdinky ako muži. Naša bývalá teta riaditeľka musela každý rok zjesť dve štedré večere. Jednu s nami, s tými deťmi, ktoré nikam nešli na Vianoce. Druhú doma s vlastnou rodinou. Presne takú istú.“

Nezdalo sa mi to veľmi hrdinské. Ako keď si ocko naloží dva razy. Mirka mi vysvetlila, že pre mužov nie je problém zjesť dve večere. Ale ženy nechcú mať taký rozťahnutý žalúdok ako niektorí muži. Som rád, že mám sestru. Konečne sa dozviem niečo o ženách.

Keď sme všetci spolu ozdobili stromček a Mirka pod ním povysávala, prišla starká z Budatína. Ocko sa plesol po čele a zobral si kľúče od auta. Aj stará mama z Tvrdošína k nám chodí na Vianoce.

Len čo ocko odišiel, stará mama volala zo stanice. Aby sme po ňu nechodili, príde trolejbusom. Podarilo sa jej z automatu dostať cestovný lístok.

„Len tam pekne počkaj, maminka. Ivko už je na ceste. Asi niekde trčí na križovatke,“ klamala mama.

Kým ocko so starou mamou prišli, starká povybaľovala makovník, tvarohovník a štedrák. Škatuľu nevyhodila do smetí, ale povytriasala z nej omrvinky okolo koša. Potom bola na rade napchatá taška. Lenže starká vyložila iba borovicové vetvičky, ktoré mala navrchu. Videl som, že rozmýšľa, kam by ju odložila.

„Darčeky sú v spálni,“ poradila Mirka.

„To je také smutné, keď už deťom nič neutajíš,“ povedala starká a odišla do spálne. Zapol som vysávač, aby mama zasa nenariekala, že už mala kuchyňu pripravenú na Vianoce.

Potom vybaľovala stará mama z Tvrdošína. Vysávala Mirka.

„V domove sa cez Vianoce nevysávalo ani raz,“ povedala.

Starká dostala geniálny nápad. Večera je hotová, mali by sme sa najesť, nech nemusíme všetko prihrievať. Veľmi mi tým pomohla. A ja ju ohováram pre pár omrvínek.

Dali sme s Mirkou pod stromček darčeky pre rodičov a staré mamy a išli sme so starou mamou z Tvrdošína vyzeráť zlaté prasa. Chcela ísť aj starká, ale nemala si čo obuť. Čižmy, v ktorých prišla, zabalila do škatule. Preto ju tak dôkladne vytriasala. Ani ja by som nechcel dostať od Ježiška nové čižmy, plné sladkých omrvínek.

Starká si sama kúpila zimné čižmy za peniaze, ktoré dostala od rodkov. Takto si dospelí robia prekvapenia. Počul som mamu: „Tu máš, mamulienka, peniažky, pohľadaj si nejaké čižmy. Či ako, chceš, aby som s tebou behala po obchodoch?“ Samozrejme, starká dobre vie, že mama musí byť v robote. Čižmy jej pomohla vybrať teta Vierka. Alebo Miluška. Vždy má niekto čas.

Zlaté prasa sme zasa nevideli.

„Som zvedavý, koľko rokov si zo mňa dospelí ešte budú robiť blázna,“ pošepkal som Mirke.

„Mne sa to páči. Ja uvidím zlaté prasa prvý raz v živote.“

„Neuvidíš zlaté prasa prvý raz v živote,“ opravil som ju.

Pred domom sme stretli Lenkinho deda. Mal borzalíno a na kabáte kožušinový golier.

„Idem do kostolíka,“ povedal. „Radšej by som išiel na polnočnú, ale neviem, ako by som sa dostal v noci do mesta.“

„Náš ocko vezie do kostola staré mamy, zoberie aj vás,“ ponúkol som sa rýchlo. Keby to vyšlo, mama by musela ostať s nami.

Necítili by sme sa ako opustené deti, ktoré musia ísť spať, hoci celý svet je na polnočnej omši. Chvíľu váhal. „Tak... zabehni zistiť, aká je situácia!“ povedal konečne. „Je to príjemná ponuka, ale radšej by som ju dostal od tvojho otca.“

Utekal som pešo na tretie poschodie. Tak som sa zadýchal, že som zabudol rozprávať. Najprv som zašiel do detskej izby po niečo, čo som kúpil v Tescu. Keď ocko sľúbil, že zoberie do kostola aj Lenkinho deda, vrátil som sa pred dom.

„Ocko po vás príde pred pol dvanástou,“ povedal som. „Aby ste si v kostole našli dobré miesto.“

Aj cez čiapku som cítil, že ma pohladkal veľmi opatrne.

„Si dobrý chlapec, Denis. Som rád, že moja vnučka sa s tebou kamaráti.“

Obaja sme boli v rozpakoch.

„Ujo, nedali by ste tento balíček Lenke pod stromček?“

„Ale pravdaže, Denis. Pravdaže. My sme si už darčeky porozbaľovali, ale dám ho tam. Nech si myslí, že u nás bol Ježiško dva razy.“

Mirka so starou mamou na mňa čakali na konci paneláka.

„Videla som ho!“ vítala ma Mirka. „Tam sa mihlo za rohom!“

Tentoraz som sa musel plesnúť po čele ja. Zabudli sme Mirke povedať, že zlaté prasa lieta po oblohe.

„Vidíš, aké máš šťastie,“ povedala stará mama. „A ja, hlúpa, večne hľadím dohora...“

Tak ani ja Mirke nepokazím radosť, pomyslel som si.

„A u nás snehu a snehu,“ povedala stará mama.

„Hurááá!“ zakričali sme obaja. Lebo pozajtra, na Štefana, máme zaviezt' starú mamu na Oravu.

Keď sme sa vrátili domov, modlili sme sa pri krásne vyzdobenom stole. Všade, kde ešte bolo miesto medzi taniermi, misami a svietnikmi, mama narozkladala jabĺčka, orechy, strieborné hviezdičky a medovníky. Ocko rýchlo začal natierať oblátky medom. Rozdával ich od najstaršieho po najmladšieho. Mohol som zatiaľ skontrolovať, čo je pod stromčekom. Bolo tam plno všelijakých balíčkov. Ani jeden však nevyzeral ako kolieskové korčule. Mirke tiež bolo jedno, čo má pod stromčekom. Najdôležitejší darček už dostala pred týždňom. Potvrdenie o tom, že už je oficiálnym členom našej rodiny. Na papieri, ako vraví mama.

„Dostaneme tohto roku niečo?“ spýtal sa ocko.

Roztriedili sme s Mirkou darčeka podľa mien na balíčkoch. Dospelým sme ich nosili, svoje sme nechávali pod stromčekom. Napokon sme aj my začali rozbaľovať. Narozbaľovali sme si plno čiapok, rukavíc, ponožiek, pasteliek a kníh. Ako vždy. Pekne sme sa poďakovali a začítali sme sa do knížiek. Potom sa stará mama spýtala:

„Čo sa ten chlapec tvári, akoby sa napil octu?“

Ocko sa plesol po čele a spýtal sa mamy, kde je zasa baterka. Srdce sa mi zastavilo. Ale to, čo ocko zabudol v pivnici, neboli kolieskové korčule. Dostal som bicykel! Nádherný, striebristý. Celý sa ligotal od radosti, že už nemusí trčať v pivnici.

Keď si ocko naložil ďalší kúsok kapra, Mirka sa spýtala, či v pivnici ešte niečo neostalo.

„Ty si Mirke nepovedal, ako Maťov brat prišiel o bicykel?“ začudoval sa ocko.

„Janko jej to povedal sám,“ odpovedal som. Nevedel som od bicykla odtrhnúť oči.

„Takže viete, prečo ste nedostali dva?“

Hneď som na to prišiel:

„Keby jednému z nás bicák ukradli a druhému nie, aj tak by nám ostal iba jeden.“

„Nemáme peniaze na bicykle pre zlodejov,“ dodala Mirka. „Jeden sa bude vozit' a druhý môže dávať pozor na podozrivých ľudí.“

„Veľmi správne,“ vydýchol si ocko.

„Ďakujeme,“ povedali sme obaja.

Spoločný bicykel som už mala,“ povedala mi Mirka.

„Štyridsiati sme mali pätnásť bajkov. Staral sa o ne ujo Milan.“

„O tento sa budem starať ja,“ sľúbil som.

„Dáme si ho do izby?“ opýtal som sa.

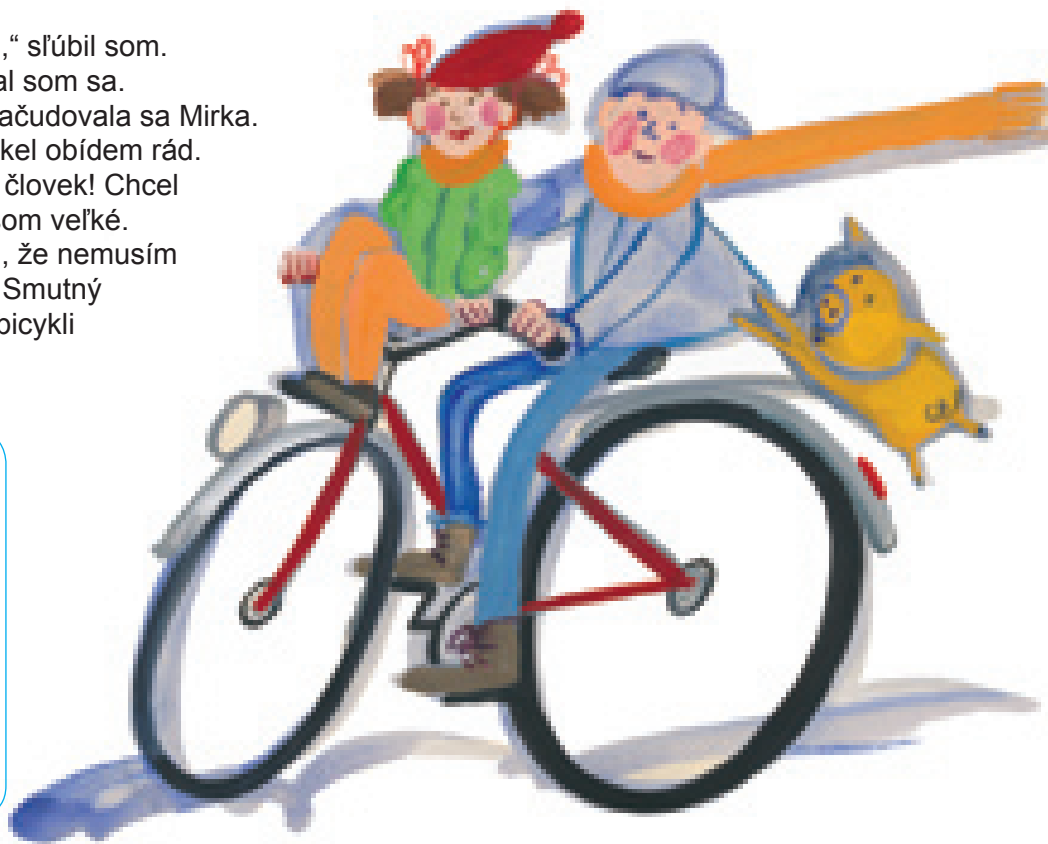
„Budeme ho obchádzať?“ začudovala sa Mirka.

Pokrčil som plecami. Ja si bicykel obídem rád.

Lebo ja... Ááá! Som šťastný človek! Chcel som malé kolieska – a dostal som veľké.

Po ničom už netúžim. Som rád, že nemusím smútiť až do budúcich Vianoc. Smutný

človek by na takom ligotavom bicykli vyzeral čudne, nie?

Úryvok je z knihy *Denis a jeho sestry*, ktorú napísala Toňa Révajová.

Toňa Révajová, slovenská spisovateľka, autorka mnohých kníh pre deti. Jej kniha *Jolanka zo Zapadáčikava* bola ocenená ako najlepšia kniha pre deti roku 2012.

Oriešok

Občasník pre malých čitateľov v slovenčine a češtine. Vydáva Dokumentační a muzejní středisko slovenské menšiny v ČR. Redakcia: Vocelova 602/3, Praha 2, 120 00, tel.: 257311555, 281924801, 603 824 370, 607 237 093 anazuz@volny.cz; anele@seznam.cz. Internetovú verziu nájdete na www.klubsk.net Úryvok je z knihy *Denis a jeho sestry*, ktorú napísala Toňa Révajová. Ilustrácie a grafická úprava Zuzana Štancelová. Toto číslo vyšlo ako príloha časopisu *Listy* 12/2013. Do tlače odovzdané 10.12. 2013.

DODO a PEPA

Píše a kreslí Zuzana Štancelová

Ako k nám prichádza Nový rok

